

DARIUSZ RACINOWSKI

Szkoła Podstawowa im. Powstańców Styczniowych w Brdowie

ORCID 0000-0001-8304-476X

DZIAŁANIA GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ W BRDOWIE NA RZECZ ROZWOJU GOSPODARCZEGO I KULTURALNEGO BRDOWA W LATACH 1954-1971¹

WSTĘP

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy 22 lipca 1952 roku², zdaniem Jacka Łukasza Kwaśniewskiego, położyła kres działalności samorządu terytorialnego. Rady narodowe otrzymały status terenowych organów władzy państwowej, które odpowiadały za realizację zadań administracyjnych³. Konstytucja wprowadziła „system organów państwowych zbliżonych do radzieckiego”⁴. Ustawą z 25 września 1954 roku o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych zadekretowano nowy podział terytorialny Polski, którego celem było:

włączenie coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijanie ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi, sprawniejszego zaspokojenia potrzeb materialnych i kulturalnych ludności⁵.

Ustawa zlikwidowała gminy. W ich miejsce powołano gromady jako najniższe jednostki podziału administracyjnego wsi. Były one trzykrotnie mniejsze od zlikwidowanych gmin⁶. Gromady miały tworzyć: „wsie położone na terenie jednej gminy lub

¹ Niniejszy tekst jest kontynuacją i uzupełnieniem działalności GrRN w Brdowie o działania gospodarcze. Szerszy wstęp dotyczący tworzenia się zrębów samorządu terytorialnego w PRL po II wojnie światowej znajduje się w/w tekście. W 2017 r. r. ukazał się artykuł, poświęcony działaniom GrRN na rzecz oświaty, zob.: D. Racinowski *Działania Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie na rzecz oświaty w latach 1954-1971*, „Polonia Maior Orientalis” 2017, T. IV, s. 161-182.

² *Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 roku*, art. 34, (Dz.U. 1952 nr 33 poz. 232).

³ J. Ł. Kwaśniewski, *Kształtowanie się modelu samorządu terytorialnego po przełomie 1989 roku*, „Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea” 2014, t. IV, s. 160.

⁴ H. Izdebski, *Historia administracji*, Warszawa 2001, s. 194.

⁵ *Ustawa z dnia 25 września 1954 roku o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych*, (Dz.U. 1954, nr 43, poz. 191).

⁶ J. Malec, D. Malec, *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2003, s. 207.

sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urzędnienia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne”⁷.

Przeprowadzona reforma, według założeń ustawodawcy, miała przybliżyć władzę do mieszkańców wsi, pobudzić ich aktywność w pracy dla dobra wspólnego oraz lepiej zaspokajać ich różne potrzeby. Zdaniem Huberta Izdebskiego reforma gromadzka: „wynikła [...] jednak przede wszystkim z planowanej wówczas szybkiej kolektywizacji rolnictwa. Gromada miała stanowić teren działania jednej rolniczej spółdzielni produkcyjnej”⁸.

Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z 24 lutego 1954 roku⁹ podała wytyczne dotyczące tworzenia gromad. Liczba ludności gromady powinna wynosić od 1000 do 3000 mieszkańców oraz obejmować obszar od 15 do 50 km². Odległość od najdalszego gospodarstwa do siedziby gromady nie powinna przekraczać od 3 do 5 km¹⁰.

Uchwała Rady Ministrów z 11 grudnia 1954 roku określiła zadania gromadzkich rad narodowych (GrRN). Należały do nich:

1. uchwalanie na każdy rok budżetu gromady oraz nadzór nad jego wykonaniem,
2. zatwierdzanie sprawozdań prezydium z wykonania budżetu,
3. zabezpieczanie terminowego wpłacania podatku gruntowego i wykonywanie innych zobowiązań finansowych wobec Państwa oraz czuwanie nad właściwym stosowaniem przepisów o ulgach i zwolnieniach od podatku gruntowego,
4. podejmowanie uchwał w zakresie spraw finansowych¹¹.

Uchwała wskazywała również źródła dochodów GrRN oraz finansowanie wielu zadań z budżetu gromad. Dochody gromad miały stanowić następujące źródła:

1. wpływy z majątku, zakładów i urzędzeń gospodarczych,
2. opłaty targowe oraz opłaty za czynności nie podlegające opłacie skarbowej i za świadczone usługi,
3. udziały w dochodach budżetu centralnego,
4. inne wpływy,
5. dotacja wyrównawcza¹².

Lista zadań, które miały być finansowane z budżetów gromad, liczyła 15 punktów. Były to wydatki m.in. na utrzymanie samej rady, prezydium oraz komisji. Z budżetu gromad finansowano zadania komunalne takie jak: bruki, chodniki, zieleńce, studnie publiczne, hydranty, wodociągi, kanalizacje, oświetlenie ulic i placów¹³ oraz sferę usług,

⁷ Ustawa z dnia 25 września 1954 roku o reformie podziału administracyjnego..., art. 2.

⁸ H. Izdebski, *Historia administracji...*, s. 213.

⁹ Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1954 roku w sprawie prac przygotowawczych do powołania gromadzkich rad narodowych (M.P., 1954, nr A-22, poz. 354).

¹⁰ W. Łączkowski, *Budżety gromadzkich rad narodowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, z. 4, s. 16.

¹¹ Uchwała nr 854 Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1954 roku w sprawie określenia zadań gromadzkiej rady narodowej i jej prezydium w zakresie gospodarki finansowej, § 1, pkt. 1.1-4, (M.P., 1954, nr 118, poz. 1673).

¹² Tamże, § 1, pkt. 3.

¹³ Tamże, § 1, pkt. 2.2-2.5.

czyli targowiska i rzeźnie gromadzkie¹⁴. Duży zakres wydatków stanowiły zadania związane z oświatą i kulturą. Z budżetów gromad finansowano bowiem:

- zakłady i urzędy gospodarcze, kulturalno-rozrywkowe i sportowe,
- pomieszczenia i obsługę gospodarczą szkół podstawowych, zespołów nauczania, przedszkoli i dziecińców wiejskich,
- czynsz za mieszkania nauczycieli i kierowników świetlic,
- świetlice gromadzkie,
- biblioteki gromadzie i punkty biblioteczne,
- pomieszczenia i obsługę gospodarczą żłobków sezonowych¹⁵.

Do obowiązków gromadzkich rad narodowych należało także udzielanie pomocy ochotniczym strażom pożarnym oraz finansowanie doraźnych zapomóg dla osób potrzebujących¹⁶.

Organem władzy państwowej w gromadach, na mocy ustawy, stały się gromadzkie rady narodowe, a wykonawczym i zarządzającym zostało prezydium¹⁷, które wybierane było spośród radnych gromady¹⁸. Gromadzka Rada Narodowa działała, realizując swoje zadania, na sesjach, przez komisje stałe i doraźne, prezydium oraz przez przedstawicieli GrRN zwanych pełnomocnikami¹⁹. Ciałem pomocniczym w realizacji zadań GrRN były zebrania wiejskie zwoływane przez pełnomocników²⁰. Według ordynacji wyborczej prawo do zgłaszania kandydatów na radnych utworzonych gromad miały: „organizacje polityczne, zawodowe, spółdzielcze, Związek Samopomocy Chłopskiej, Związek Młodzieży Polskiej oraz inne masowe organizacje ludu pracującego”²¹.

Tak skonstruowana ordynacja eliminowała zgłaszanie kandydatów na radnych przez samych mieszkańców, będących częścią lokalnych społeczności. Grupa mieszkańców danej wsi, będącej częścią gromady, nie miała możliwości zgłoszenia swojego kandydata na radnego. W ich imieniu mogły to robić wymienione wyżej podmioty. Nie zawsze więc zgłoszony kandydat na radnego był zgodny z oczekiwaniami lokalnej społeczności. Jak zauważyli Jerzy i Dorota Malec rady narodowe zostały poddane kontroli partyjnej. „Uchwały komitetów partii stanowiły dla rad wiążące dyrektywy”²².

Po kilku latach działalności GrRN okazało się, że nie wszystkie są w stanie należycie realizować wyznaczone im zadania. Konieczne stało się dzielenie, łączenie lub znoszenie istniejących gromad²³. Określiła to ustawa z 22 marca 1957 roku o zmianie ustawy

¹⁴ Tamże, § 1, pkt. 2.6.

¹⁵ Tamże, § 1, pkt. 2.8-2.13.

¹⁶ Tamże, § 1, pkt. 2.7; 2.14.

¹⁷ Prezydium tworzyli: przewodniczący, zastępca, sekretarz oraz członkowie, których liczba ustalana była na podstawie liczby radnych w gromadzie, Ustawa z dnia 25 września 1954 roku ..., art. 10.1-2.

¹⁸ Tamże, art. 10.1-2.

¹⁹ *Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1954 roku o przedstawicielach gromadzkiej rady narodowej oraz o zebraniach wiejskich*, § 1, (M.P. 1954, nr 118, poz. 1663).

²⁰ Tamże, par. 4, pkt. 2.1.

²¹ J. Malec, D. Malec, *Historia administracji...*, s. 207.

²² Tamże, s. 208.

²³ B. Suchodolski, *Zarys historii administracji samorządowej w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie” 2013, nr 96, s. 188.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych. W ustawie zapisano, że: „tworzenie, łączenie i znoszenie gromad, zmiana ich granic oraz ustalanie siedzib gromadzkich rad narodowych następuje w drodze uchwały wojewódzkiej rady narodowej”²⁴.

Uchwały wojewódzkich rad narodowych dotyczące wszelkich zmian w gromadach wymagały zatwierdzenia przez Radę Ministrów²⁵.

W wyniku reformy administracji w 1954 roku utworzono 8890 gromad²⁶. W chwili likwidacji gromad, ustawą z 29 listopada 1972 roku²⁷, było ich 4313²⁸, czyli mniej o ponad 48%. Początkowa duża liczba gromad powodowała, że były one słabe pod względem gospodarczym a także pod względem zapewnienia odpowiednich kadr w administracji. W kolejnych latach liczba gromad zaczęła się zmniejszać. Gromady stawały się większe, co jednak nie było zgodne z wytycznymi dotyczącymi ich tworzenia. Duże rozdrobnienie gromad nie przyniosło oczekiwanych efektów. Gmina Lubotyń, w skład której wchodził Brdów przed reformą w 1954 roku, została podzielona na siedem gromad. Dość szybko okazało się, że nie wszystkie utworzone gromady są w stanie sprostać zleconym zadaniom. Zlikwidowano trzy z nich. Pozostałe cztery dotrwały do końca istnienia gromad²⁹.

Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z 5 października 1954 roku utworzono gromadę Brdów, do której weszły miejscowości: Brdów, Nowiny Brdowskie, Psary, Radoszewice i Świętosławice³⁰. W 1961 roku, po likwidacji gromady Mieczysławowo przyłączono ją do gromady Brdów³¹.

DZIAŁALNOŚĆ GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ W BRDOWIE

Gromadzka Rada Narodowa (GrRN) w Brdowie w latach swojej działalności (1954-1971) podjęła szereg inicjatyw, które miały poprawić komfort życia mieszkańców osady i całej gromady. Jedne z nich zakończyły się pełną realizacją, inne pozostały w sferze planów i nie doczekały się wdrożenia. Niewątpliwym wpływem na podjęcie przez GrRN działań miał często upór radnych, wybieranych przez lokalną społeczność w powszechnych wyborach, a także oczekiwania lokalnej społeczności artykułowane w różny sposób. To radni niejednokrotnie inicjowali wnioski, które potem doczekały się realizacji. Analiza protokołów z posiedzeń sesji Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie pozwala dokładnie prześledzić inicjatywy radnych i ich drogę do realizacji, brak woli lub możliwości, by je wcielić w życie.

²⁴ Ustawa z dnia 22 marca 1957 roku o zmianie ustawy o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, art. 3, pkt. 1, (Dz. U. 1957, nr 17, poz. 87).

²⁵ Tamże, art. 3, pkt. 2.

²⁶ W. Łączkowski, *Budżety gromadzkich rad narodowych...*, s. 16.

²⁷ Ustawa z dnia 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych, (Dz.U. 1972, nr 49, poz. 31).

²⁸ H. Izdebski, *Historia administracji...*, s. 213.

²⁹ J. S. Mujta, *Gmina Babiak: przeszłość i teraźniejszość*, Babiak 1995, s. 138-139.

³⁰ Uchwała nr 24/54 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 5 października 1954 roku w sprawie podziału na nowe gromady powiatu kolskiego, § 1, pkt. 5, (Dz.U. Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu [dalej: WRNP] 1954, nr 20, poz. 100).

³¹ Uchwała nr 19/61 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 28 września 1961 roku w sprawie zniesienia i utworzenia niektórych gromad w województwie poznańskim..., § 7, pkt. 5, (Dz.U. WRNP 1961, nr 12, poz. 97).

Jednym z najczęściej poruszanych w czasie posiedzeń sesji tematów były te, dotyczące powołania nowych instytucji lub budowy obiektów, które w założeniu miały znacznie poprawić codzienne życie mieszkańców. Radni w swoich wystąpieniach i interpelacjach zajmowali się sprawami, które były bliskie ich wyborcom, czyli poziomem zaopatrzenia oraz brakami podstawowych artykułów spożywczych w sklepach. Już w czasie drugiej sesji, powołanej do życia GrRN w Brdowie, która odbyła się 22 stycznia 1955 roku, radny Marian Sochacki przedstawił wyniki swoich rozmów z powiatowymi przedstawicielami Związku Gminnych Spółdzielni w Kole, dotyczącymi powstania w Brdowie Gminnej Spółdzielni (GS). Władze powiatowe negatywnie odniosły się do planów powołania GS w Brdowie, motywując tym, że: „Brdów jest położony zbyt blisko Babiaka i Izbicy, więc nie jest konieczne uruchomienie GS w Brdowie. Z drugiej zaś strony mieszkańcy wsi sąsiednich GrRN mieliby do Brdowa zbyt wielką odległość”³².

Po dłuższej dyskusji radni nie zważając na odmowę powołania spółdzielni w Brdowie, wywołali uchwałę, w której poparli wniosek radnego o powołaniu GS w tej miejscowości. W uzasadnieniu uchwały napisano, że GrRN po przeanalizowaniu zagadnienia postanowiła zwrócić się pismami do władz powiatowych, wojewódzkich i centralnych zrzeszających gminne spółdzielnie z prośbą o uruchomienie spółdzielni w Brdowie: „[...] dla dobra mieszkańców naszej gromady, aby mogli być lepiej zaopatrywani w różne artykuły, które nieraz są kierowane do punktów sprzedaży w Babiaku, a Brdów bywa pominięty”³³.

Prezydium GrRN w Brdowie poparło uchwałę przyjętą na sesji. W uzasadnieniu uchwały prezydium napisano:

Biorąc pod uwagę, że uruchomienie takie spowoduje większe korzyści dla rolników gromad: Mieczysławowo, Kiejsze i Brdów, ponieważ mieszkańcy tych gromad mają zbyt daleką odległość do punktów skupu oraz drogi w dużej mierze bez twardej nawierzchni często piaszczyste, co w dużej mierze utrudnia mieszkańcom tutejszego terenu w wykonywaniu planów oraz zaopatrywanie się w niezbędne artykuły przemysłowe³⁴.

Uchwałę GrRN dotyczącą powołania GS w Brdowie poparły gromady w Kiejszach i Mieczysławowie. Obie przyjęły stosowne uchwały. GrRN w Kiejszach w uchwale napisała:

Rada Gromadzka [...] wyraża zgodę na przynależenie do mającego powstać GS w Brdowie ze względów takich, że leży nasza gromada na szosie do Brdowa i wszystkim miejscowościom przynależnym do Gromadzkiej Rady Narodowej Kiejsze odpowiada pod każdym względem, ponieważ do Babiaka jest bardzo zła droga, jak również dowóz produktów rolnych sprawia duże trudności dla rolników³⁵.

Dalej stwierdzono, że GS w Brdowie poprawi dostęp rolników do nawozów sztucznych, węgla i usprawni zaopatrzenie we wszelkie artykuły pierwszej potrzeby. Mająca

³² Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie. Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie. Protokoły Gromadzkiej Rady Narodowej [dalej: APP OK PGRNB PGRN], sygn. 1, 1954-1955, protokół nr II/55, pkt. 8.

³³ Uchwała nr 7/55, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr II/55.

³⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, k. 46.

³⁵ Odpis uchwały podjętej na trzeciej sesji Gromadzkiej Rady Narodowej w Kiejszach w dniu 26 lutego 1955 roku, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, k. 44.

powstać w Brdowie bocznica kolejowa, zdaniem radnych z Kiejsz, znacznie skróciłaby dowóz produktów rolnych z siedmiu do dwóch kilometrów. Dopisano także, że uchwałę podjęto na propozycję Gromady Brdów³⁶. Podobną uchwałę wypracowano na sesji GrRN w Mieczysławowie. Postanowiono także przyłączyć gromadę do powstającej w Brdowie GS. Tutaj jednak w tekście uchwały pojawiło się pewne zastrzeżenie. Napisano, że „jeśli nie okaże się prac pozytywnych dla GrRN w Mieczysławowie, uchwała może ulec zmianie”³⁷. Z treści uchwały wynika, że radni GrRN w Brdowie zobowiązali się do naprawy drogi z Brdowa do Modzerowa, która ułatwić miała dojazd do gromady Mieczysławowo³⁸. Po analizie uchwał sąsiednich gromad można wywnioskować, że radni z Brdowa podejmowali wiele różnych działań, by doprowadzić do powstania w Brdowie GS. Na sesję 30 maja 1955 roku zaproszono komendanta Surowińskiego z Babiaka, który dał brdowskim radnym nadzieję, mówiąc, że jest możliwe utworzenie w Brdowie GS. Aby to mogło nastąpić, zdaniem zaproszonego gościa, trzeba by podzielić istniejące już Gminne Spółdzielnie³⁹. Sprawa uruchomienia GS w Brdowie miała swój dalszy bieg. Na sesji, która odbyła się 29 kwietnia 1957 roku przewodniczący Prezydium GrRN w Brdowie poinformował radnych o pracach nad powołaniem filii GS w Brdowie. Zdaniem przewodniczącego projekt powołania w Brdowie filii GS został poparty przez GS w Babiaku. Przedstawiciel spółdzielni w Babiaku przybył do Brdowa. Obejrzał plac pod przyszły punkt skupu żywca i budynek pod przyszły punkt skupu zbóż. Wszelkie sprawy zostały ustalone na wspólnym spotkaniu Prezydium GrRN, Rady Osadzkiej⁴⁰ i OSP w Brdowie. Spisano uchwałę, którą przekazano GS w Babiaku⁴¹. To, niestety, nie był koniec problemów z organizacją filii GS w Brdowie. Na pierwszej sesji w 1959 roku przewodniczący prezydium poinformował radnych o rozmowie w sprawie uruchomienia filii GS w Brdowie. Z relacji wynikało, że największym problemem jest „brak pomieszczeń, w których miałyby znaleźć się magazyny oraz jakies pomieszczenie na biura”⁴². Po dyskusji postanowiono, żeby sprawę powołania w Brdowie filii GS odłożyć, a w pierwszej kolejności dopilnować rozpoczęcia budowy obiektu mieszkalnego, który pomieści różne instytucje⁴³. Do sprawy utworzenia filii GS w Brdowie po raz kolejny powrócono na sesji w sierpniu 1961 roku. Radny Antoni Zwoliński zauważył, że Zarząd GS w Babiaku zwleka z rozpoczęciem budowy budynku w Brdowie⁴⁴. W planie gospodarczym GrRN w Brdowie na lata 1962-1965 zapisano, by: „dopingować zarząd Gminnej Spółdzielni w Babiaku na rozpoczęcie budowy filii GS w Brdowie, ponieważ brak powyższej placówki na terenie gromady hamuje właściwy jej rozwój”⁴⁵.

³⁶ Tamże, sygn. 1, 1954-1955, k. 44.

³⁷ Uchwała nr 8/55 z dnia 14 marca 1955 roku, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, k. 45.

³⁸ Tamże, sygn. 1, 1954-1955, k. 45.

³⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr VI/55, pkt. 5.

⁴⁰ Rada Osadzka – forma samorządu osady. Jej członkami były osoby posiadające w użytkowaniu tzw. „pola kamelarne” w Brdowie. Rada Osadzka zbierała opłaty dzierżawcze za korzystanie z „pól kamelarnych”. Pieniądze przeznaczane były na rzecz miejscowości.

⁴¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr IV/57, pkt. 6.

⁴² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr I/59, pkt. 10.

⁴³ Tamże, protokół nr I/59, pkt. 10.

⁴⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr IV/61, pkt. 10.

⁴⁵ Sprawozdanie opisowe do planu gospodarczego gromady Brdów pow. Koło na rok 1962-65, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 8, 1962, protokół nr III/62.

Radni wielokrotnie zwracali uwagę na złe zaopatrzenie sklepów w Brdowie czy złą, ich zdaniem, organizację pracy GS w Babiaku. W czasie czwartej sesji GrRN w Brdowie, 27 lutego 1955 roku, nauczyciel i radny Józef Opic odniósł się do „niewystarczającego zaopatrzenia Brdowa i okolicy przez GS w Babiaku w artykuły mięsne i tłuszcz”⁴⁶. Wniosek poparła radna nauczycielka Teresa Ciężkowska. Zaproponowała, aby na kolejnej sesji GrRN każdy radny przedstawił sytuację zaopatrzenia sklepów w artykuły spożywcze na swoim terenie⁴⁷. Radny Józef Opic złożył interpelację dotyczącą transportu chleba z piekarni w Babiaku do Brdowa. Jego zdaniem był on przywożony w workach. Zwrócił też uwagę na dostawy mięsa do Brdowa⁴⁸. Na kolejnej sesji ten sam radny zapytał, czy otrzymano odpowiedź w sprawie uruchomienia piekarni w Brdowie. Ponieważ nie było odpowiedzi, sekretarzowi gromady polecono, aby ponownie wystosować pismo do odnośnych władz. Zasugerowano także, aby wystąpić z wnioskiem do władz powiatowych o zezwolenie na uruchomienie w Brdowie punktu sprzedaży mięsa z uboju gospodarczego⁴⁹. Na posiedzeniu VIII sesji GrRN w Brdowie gościł przedstawiciel Gminnej Spółdzielni w Babiaku. Radni skorzystali z okazji, by zapytać go o sprawy dotyczące pieczywa i wyrobów mięsnych. Podkreślali, że brakuje pieczywa świeżego i pszennego. Jest ono słabej jakości, często niedopieczone.

Projekt przejęcia piekarni w Brdowie przez Koło Rolnicze analizowany był w czasie posiedzenia VIII sesji odbytej w 1958 roku. Radny Stanisław Kacprzak wyjaśnił, że warunkiem, by piekarnię mogło przejąć Koło Rolnicze w Brdowie, jest zrzeczenie się przez GS w Babiaku zaopatrzenia mieszkańców Brdowa w pieczywo. Po uruchomieniu w Babiaku piekarni mechanicznej projekt upadł⁵⁰.

Radni wielokrotnie poruszali również problem zaopatrzenia sklepu w Brdowie w wędliny i mięso. Przydział wyrobów mięsnych dla mieszkańców Brdowa był daleko niewystarczający⁵¹. Radni zgłosili jeszcze wiele innych uwag dotyczących pracy GS w Babiaku. Dotyczyły one trudności w zakupie materiałów budowlanych i węgla⁵². W odpowiedzi na pytanie Zygmunta Raszewskiego zadane w czasie sesji 31 stycznia 1957 roku, sekretarz Prezydium GrRN w Brdowie Zenon Mroczkowski⁵³ odpowiedział, że prawdopodobnie GS w Babiaku sprzedawała cegłę przewidzianą dla mieszkańców Brdowa mieszkańcom Babiaka. Dodał, że mimo przydzielenia materiałów budowlanych, mieszkańcy Brdowa ich nie otrzymywali. Poprawa, zdaniem sekretarza, nastąpiła dopiero pod koniec 1956 roku, kiedy, na wniosek Prezydium GrRN w Brdowie, przeprowadzono kontrolę w GS w Babiaku⁵⁴. W czasie sierpniowej sesji w 1959 roku radny Bernard Brzeziński zabrał głos w sprawie zaopatrzenia sklepów w chleb i wyroby mięsne. Zdaniem radnego zdarzały się sytuacje, że brakowało pieczywa, a w czasie żniw dowożone było ono z opóźnieniem. Obecny na tej samej sesji Antoni Zwoliński wystąpił z wnioskiem, aby materiały budowlane rozpro-

⁴⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr IV/55, pkt. 9.

⁴⁷ Tamże, protokół nr IV/55, pkt.9.

⁴⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr IX/55, pkt. 5.

⁴⁹ Tamże, protokół nr X/55, pkt. 7.

⁵⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VIII/58, pkt. 7.

⁵¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr VIII/56, pkt. 6.

⁵² Tamże, protokół nr VIII/56, pkt. 7.

⁵³ Zenon Mroczkowski – sekretarz gromady w latach 1954-1971.

⁵⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr I/57, pkt. 8.

wadzone przez GS w Babiaku były przydzielane mieszkańcom przez specjalnie powołaną komisję⁵⁵. Na pierwszej sesji w 1964 roku radny Henryk Kaniewski zwrócił uwagę na braki w zaopatrzeniu sklepów prowadzonych przez GS w Babiaku w smalec, proszek do prania i inne towary⁵⁶. Radny Józef Opic zasygnalizował problem, wielokrotnie wcześniej poruszany, dostarczania do Brdowa pieczywa, w dużej części, starego. Zwrócił też uwagę, że w sklepach sprzedawane było nieletnim wino, papierosy i zapalki na ich potrzeby⁵⁷. Radni podjęli pierwszą w 1964 roku uchwałę, w której zobowiązano GS w Babiaku do stałego i rytmicznego zaopatrywania sklepów w Brdowie w artykuły pierwszej potrzeby oraz przemysłowe. Zobowiązano także prezydium do działań związanych z budową w Brdowie bazy zaopatrzenia i skupu żywca od rolników⁵⁸. W uchwale przyjętej na ostatniej sesji w grudniu 1965 roku napisano, że wniosek w sprawie otwarcia filii Gminnej Spółdzielni w Brdowie „można uznać za zrealizowany. Punkt skupu żywca jest już czynny. W dalszym planie znajduje się budowa magazynu zbożowego i pasz⁵⁹”. W sprawozdaniu z realizacji budżetu za 1966 rok wspomniano, że Kółko Rolnicze w Brdowie wzbogaciło się o garaże na maszyny rolnicze⁶⁰.

Prezydium GrRN w Brdowie oraz radni wielokrotnie zajmowali się poprawą dostępności mieszkańców brdowskiej gromady do opieki medycznej. Temat ten obecny był w wypowiedziach radnych niemal przez cały okres istnienia brdowskiej gromady. Na posiedzeniu XIII sesji GrRN w Brdowie, w 1955 roku, radni Józef Opic i Stanisław Kacprzak zwrócili się do władz powiatowych z prośbą o objęcie opieką Ośrodka Zdrowia w Brdowie. Chodziło głównie o przydzielenie pielęgniarki oraz lekarza stomatologa chociaż w niektóre dni tygodnia⁶¹. Na sesji 29 listopada 1956 roku, przy dyskusji o projektowanym budżecie na rok 1957, radny Stanisław Kacprzak wyraził przekonanie, że Brdów omijają budowy szkół, mieszkań, dróg i mostów. Zdaniem radnego w osadzie odczuwany był coraz większy brak mieszkań. Przez brak zapewnienia lokalu dwóch lekarzy, którzy chcieli rozpocząć pracę w punkcie felczerskim w Brdowie, zdaniem radnego, zrezygnowało z pracy⁶². Podobną opinię zawarto w sprawozdaniu z działalności Prezydium i Komisji GrRN w Brdowie w pierwszej kadencji (1954-1957). W tym czasie w Brdowie codziennie działał punkt felczerski prowadzony przez felczera Zygmunta Pekasiewicza z Babiaka. Starania dotyczące sprowadzenia do Brdowa lekarza zakończyły się niepowodzeniem, gdyż nie było odpowiedniego lokalu na mieszkanie dla niego. W omawianym okresie zgłosiło się trzech lekarzy, ale żaden nie podjął pracy w Brdowie⁶³.

⁵⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr VIII/59, pkt. 13.

⁵⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr I/64, pkt. 7.

⁵⁷ Tamże, protokół nr I/64, pkt. 7.

⁵⁸ Uchwała nr I/I/64 Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie z dnia 13 stycznia 1964 roku w sprawie przyjęcia złożonego sprawozdania z działalności GS Babiak za rok 1963, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr I/64.

⁵⁹ Uchwała nr 21/VII/65 Gromadzkiej Rady Narodowej z dnia 13 grudnia 1965 roku w sprawie realizacji wniosków i postulatów ludności zgłoszonych w toku kampanii wyborczej do sejmiku i rad narodowych, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1965, protokół nr VII/65.

⁶⁰ [Sprawozdanie przewodniczącego z wykonania budżetu GrRN w Brdowie za 1966 rok], APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr XI/66, k. 142.

⁶¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr XIII/55, pkt. 7.

⁶² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr XI/56, pkt. 6.

⁶³ Sprawozdanie z działalności Prezydium i Komisji „APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 195, protokół nr XI/5, pkt. 5., s. 2.

Dużym problemem, jak się okazało, czytając protokoły z sesji GrRN w Brdowie, było zorganizowanie w Brdowie punktu aptecznego. Na sesji odbytej 5 maja 1956 roku sekretarz Prezydium GrRN w Brdowie przedstawił sprawę zorganizowania w miejscowości punktu aptecznego. Takie starania poczyniło prezydium GrRN. Główną przeszkodą okazał się, podobnie jak w przypadku lekarza, brak lokalu odpowiedniego na umieszczenie w nim apteki. Kiedy pojawił się lokal i pracownik, powrócono do tematu. Po dyskusji przyjęto uchwałę, w której zobowiązano prezydium do działań, by punkt apteczny typu A powstał jak najszybciej. Ciekawe wydaje się uzasadnienie uchwały, w którym opisano istniejący stan zdrowotny mieszkańców Brdowa, gromady i okolicznych miejscowości. Napisano w nim:

Potrzebę otwarcia punktu aptecznego odczuwa nie tylko gromada Brdów licząca ok. 1850 mieszkańców, ale i okoliczne gromady, ciężące do Brdowa, a mianowicie: gromada Mieczysławowo oddalona od Brdowa zaledwie 4 km posiada ponad 1800 mieszkańców, oddzielone od Punktu Aptecznego w Przedczu ok. 10 km. Gromada Luboniek licząca ponad 1600 mieszkańców oddalona od Brdowa 7 km, oddalona od Punktu Aptecznego w Kłodawie o 9 km. Gromada Kiejsze oddalona od Brdowa o 5 km, o ludności około 1700 mieszkańców oddalona od Punktu Aptecznego w Babiaku o 8 km. Razem do korzystania z Punktu Aptecznego w Brdowie jest około 7000 mieszkańców⁶⁴.

W dalszej części uchwały odwołano się do historii. Przypomniano, że w Brdowie istniała apteka już od 1879 roku, mimo iż nie było w miejscowości lekarza. Obecnie, jak napisano, istnieje ośrodek zdrowia, więc punkt apteczny jest niezbędny. Prezydium przygotowało dwuizbowy lokal na aptekę. Zabezpieczyło także pracownicę, która miała kwalifikacje do pracy w aptece⁶⁵. Na jednej z kolejnych sesji przewodniczący prezydium GrRN w Brdowie przedstawił postępy prac przy organizacji punktu aptecznego. Pojawił się problem pokrycia kosztów remontu pomieszczenia na aptekę i mieszkania dla pracownicy. Po dyskusji uzgodniono, że koszty remontu zostaną pokryte z kasy Rady Osadzkiej, która funkcjonowała w Brdowie⁶⁶. Po wielu trudach uruchomiono w Brdowie punkt apteczny, który prowadził mgr Marian Kosiński. Punkt zaopatrywał mieszkańców Brdowa i okolicznych miejscowości w leki pierwszej potrzeby. Jak wynika ze sprawozdania Prezydium GrRN w Brdowie na koniec pierwszej kadencji, nie takie były plany gromady w Brdowie. Planowano otwarcie apteki, a nie tylko punktu aptecznego, która zaopatrywałaby mieszkańców w potrzebne leki. Problemy ze znalezieniem odpowiedniego lokalu uniemożliwiły realizację tych planów. Te pomieszczenia, które były dostępne, nie spełniały wymogów stawianych aptekom i punktom aptecznym⁶⁷.

W związku z dużymi brakami lokalowymi na terenie Brdowa Prezydium GrRN, na swoich posiedzeniach w latach 1954-1957, wielokrotnie podejmowało dyskusję na ten temat. W czasie drugiej kadencji powracał także problem utworzenia apteki. Jak wynika z dokumentów w 1958 roku punkt apteczny był przez jakiś czas nieczynny. Dopiero przyjazd pracownika z Poznania pozwolił ponownie otworzyć punkt apteczny dla mieszkańców Brdowa i gromady.

⁶⁴ Uchwała nr 6/56, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr V/56, pkt. 9.

⁶⁵ Tamże, protokół nr V/56, pkt. 9.

⁶⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr X/56, pkt. 8.

⁶⁷ Sprawozdanie z działalności Prezydium i Komisji, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr XI/5, pkt. 5, s. 2.

Wobec dużych potrzeb lokalowych w brdowskiej gromadzie pojawił się pomysł, aby w Brdowie wybudować odpowiednio duży budynek, w którym znalazłyby miejsce: prezydium gromady, ośrodek zdrowia, apteka, poczta, przedszkole oraz kilka mieszkań dla nauczycieli lub innych osób. W omawianym jednak czasie prezydium nie podjęło w tej sprawie formalnych działań. W kolejnych rocznych planach budżetowych nie przewidywano żadnych funduszy na zrealizowanie pomysłu budowy takiego domu. Prezydium zasugerowało, by działania podjęła Rada Osadzka, która miała w tym względzie pewne możliwości finansowe:

przez poddzierzawienie ogrodów kamelarnych, racjonalne wykorzystanie żwirowni oraz pomocy społeczeństwa, mogłaby rozpocząć tak konieczną budowę. W okolicy Brdowa znajdują się duże złoża gliny, z której z powodzeniem rada Osadzka mogłaby przystąpić do produkcji cegły, z czego miałyby dodatkowe źródło dochodu⁶⁸.

Sprawa ewentualnej budowy budynku, który miałby pomieścić między innymi aptekę, pocztę, ośrodek zdrowia i przedszkole powróciła przy uchwalaniu Funduszu Gromadzkiego na 1959 rok. Radny Stanisław Kacprzak zaproponował, aby w funduszu ująć pewne środki na rozpoczęcie budowy w/w budynku. Dodał, że wiele prac przy budynku można wykonać w czynie społecznym⁶⁹. Józef Krzyżanowski zaproponował, aby rozpocząć budowę. Uzasadnił, że jeśli mieszkańcy Brdowa i władze powiatowe zobaczą, że się buduje, to pomogą wykończyć rozpoczętą budowę. Adam Jabłoński dodał, żeby nie podejmować żadnych dodatkowych czynów społecznych. Przewodniczący prezydium oznajmił, że w planie budżetowym są przewidziane niewielkie środki na budowę omawianego domu. Radził, żeby budować na miarę możliwości finansowych gromady⁷⁰. W uchwale znalazł się zapis o przeznaczeniu pewnej kwoty na budowę obiektu, w którym w przyszłości ulokowane miały być m.in.: punkt apteczny, punkt felczerski i przedszkole⁷¹. Na następnej sesji dokonano podziału nadwyżki budżetowej. Przewodniczący prezydium Czesław Racinowski⁷² zaproponował, aby całą nadwyżkę przeznaczyć na budowę budynku, który pomieści kilka instytucji. Poinformował także radnych, że Posterunek Milicji Obywatelskiej w Babiaku zwrócił się z prośbą do wielu gromad o przekazanie funduszy na zakup motoru. Kilku radnych wnioskowało, by nadwyżkę budżetową podzielić. Część przeznaczyć na budowę budynku, część na zakup motoru dla milicji obywatelskiej. W głosowaniu radni przyjęli uchwałę, w której całą kwotę przekazali na potrzeby budowy budynku⁷³. W przyjętej uchwale środki budżetowe przeznaczono na opracowanie dokumentacji budynku oraz na budowę, jak napisano, „punktu felczerskiego”⁷⁴.

We wcześniejszych wypowiedziach radnych i członków Prezydium GrRN w Brdowie sugerowano budowę budynku wielofunkcyjnego, który miał pomieścić kilka instytucji

⁶⁸ Tamże, protokół nr XI/5, pkt. 5, s. 3.

⁶⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr I/59, pkt. 9.

⁷⁰ Tamże, protokół nr I/59, pkt. 9.

⁷¹ Uchwała nr 3/59, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr I/59, pkt. 9.

⁷² Czesław Racinowski – przewodniczący Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie w latach 1954-1959.

⁷³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr II/59, pkt. 7.

⁷⁴ Uchwała nr 4/59, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr II/59.

oraz mieszkania dla nauczycieli i lekarza. W przyjętej uchwale pojawił się natomiast zapis o budowie „punktu felczerskiego”⁷⁵. Nastąpiła dość radykalna zmiana charakteru budynku. Na następnej sesji, 23 marca 1959 roku, przewodniczący prezydium poinformował radnych, że uchwała o budowie punktu felczerskiego została wysłana do Wydziału Finansowego i Powiatowej Komisji Planowania Gospodarczego przy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Kole. Prezydium wystąpiło także do Referatu Geodezji z prośbą o sporządzenie szkicu działki, na której stanie budynek. Zleciło także wykonanie dokumentacji technicznej i kosztorysu budowy⁷⁶. Na posiedzeniu 17 sierpnia 1959 roku przewodniczący prezydium Czesław Racinowski poinformował, że wykonana została dokumentacja na budowę budynku. Została ona przekazana do zatwierdzenia przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Kole⁷⁷. Do dokumentacji należało dołączyć uchwałę GrRN w Brdowie o wysokości poziomu finansowania budowy budynku. W przyjętej uchwale napisano: „Gromadzka Rada Narodowa w Brdowie postanawia przeznaczyć na budowę budynku, w którym pomieszczenie znajdzie Punkt Apteczny, Punkt Felczerski i Przedszkole sumę 130 400 zł to jest 40% od sumy 326 tysięcy złotych przewidzianych w kosztorysie budowy”⁷⁸.

Po raz kolejny zmieniło się przeznaczenie projektowanego budynku. W uchwale pojawił się zapis, że znajdują się w nim punkty: felczerski i apteczny oraz przedszkole. Zygmunt Raszewski wystąpił na sesji z apelem do zebranych radnych i gości, aby zachęcić mieszkańców Brdowa oraz gromady do dobrowolnego opodatkowania się na budowę budynku punktu aptecznego. Zdaniem inicjatora apelu łatwiej można było w ten sposób zebrać potrzebne fundusze i przystąpić do budowy⁷⁹. Kolejną transzę funduszy na budowę punktu aptecznego i felczerskiego w Brdowie radni przydzielili na pierwszej sesji 30 stycznia 1960 roku. Pieniądze pochodziły z nadwyżki budżetowej za 1959 rok⁸⁰. Zdecydowaną większość nadwyżki, bo ponad 58%, przekazano na planowaną budowę budynku⁸¹. Na następnej sesji radni powrócili do tematu budowy budynku. Radny Władysław Duszyński zaproponował, by do przewozu żwiru na budowę zatrudnić, w czynie społecznym, przedstawicieli wszystkich wsi wchodzących w skład gromady. Zaproponował również, by kamień na budowę pozyskać przez zbieranie go na polach uprawnych⁸². W czasie piątego posiedzenia GrRN w Brdowie w 1960 roku przewodniczący Prezydium nawiązał do planowanej budowy punktu felczerskiego i aptecznego. Stwierdził, że największym problemem będzie sfinansowanie inwestycji. Zaproponował, żeby dochody uzyskane z dzierżawy „ogrodów kamelarnych”⁸³, które są w gestii Rady Osadzkiej w Brdowie, przekazać w zarządzanie prezydium brdowskiej gromady⁸⁴. Wzbudziło to mieszane reakcje wśród zebranych. Stanisław Woliński poparł wniosek

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr III/59, pkt. 5.

⁷⁷ Tamże, protokół nr VIII/59, pkt. 9.

⁷⁸ Uchwała nr 17/59, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr VIII/59.

⁷⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr VIII/59, pkt. 13.

⁸⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr I/60, pkt. 8.

⁸¹ Uchwała nr 2/60, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr I/60.

⁸² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr I/60, pkt. 10.

⁸³ Pola (ogrody) kamelarne – nadanie ziemi mieszkańcom Brdowa z majątku królewskiego.

⁸⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr V/60, pkt. 9.

przewodniczącego Stanisława Kacprzaka⁸⁵, lecz dodał, że Rada Osadzka nie zgodzi się na takie działanie. Józef Krzyżanowski oświadczył, że Rada nie jest upoważniona przez wszystkich dzierżawiących ogrody, by się ich zrzec na rzecz Prezydium GrRN w Brdowie. Wniósł, by Prezydium postarało się o ściąganie opłat dzierżawczych za jezioro i te środki przeznaczyło na cele gromady⁸⁶.

W kadencji GrRN, która trwała w latach 1958-1961 wszystkie nadwyżki budżetowe przeznaczono na planowaną budowę. W tym czasie przygotowano całą dokumentację i kosztorys budowy. Nie uzyskano jednak zgody władz nadrzędnych. Przewodniczący Prezydium GrRN w Brdowie podsumował:

Radnym naszym należą się słowa uznania, iż mimo [...] narastających trudności z uzyskaniem limitu na budowę nie zrezygnowali z powziętego planu i wytrwale gromadzili oszczędne wygoszparowane nadwyżki na ten cel. Pomimo że budżet naszej gromady jest bardzo szczupły, wydatki ogranicza się tylko do niezbędnych i koniecznych potrzeb, żeby zaoszczędzić na wspomnianej budowie, gdyż budynek ten jest w Brdowie bardzo potrzebny [...] ⁸⁷.

Nowa GrRN w Brdowie w planie gospodarczym gromady Brdów na lata 1962-1965 ponownie uwzględniła doprowadzenie do końca projektu wybudowania w Brdowie punktu felczerskiego i aptecznego⁸⁸. Na sesji marcowej w 1962 roku dokonano podziału nadwyżki budżetowej za 1961 rok. Całą nadwyżkę w wysokości ponad 100 tys. zł przeznaczono na budowę budynku, który miał pełnić w przyszłości rolę ośrodka zdrowia⁸⁹. Na ostatniej sesji w 1963 roku przewodniczący Prezydium GrRN w Brdowie zgłosił wniosek o podjęcie kolejnej uchwały związanej z wydzieleniem gruntu pod budowę punktu felczerskiego i aptecznego⁹⁰. W uchwale napisano: „GrRN w Brdowie [...] postanawia: przeznaczyć pod budowę punktu felczerskiego, apteki, punktu dentystycznego wraz z mieszkaniem dla lekarza plac o pow. 0,28 ha znajdujący się w Brdowie pochodzący z tak zwanych gruntów kamelarnych przy ulicy Braterstwa Broni”⁹¹.

Podjęta uchwała wraz z dokumentacją miała zostać przekazana do Banku Inwestycyjnego w Koninie. Sprawa ta jednak nie została szybko załatwiona. Nowy przewodniczący GrRN w Brdowie – Tadeusz Pokrywczyński⁹² – poinformował radnych na sesji 20 kwietnia 1964 roku, że do kompletu dokumentacji brakuje jeszcze dokumentu własności działki, na której zostanie wybudowany budynek⁹³. Radni po raz kolejny przyjęli uchwałę

⁸⁵ Stanisław Kacprzak – przewodniczący Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie w latach 1959-1964 roku, Uchwała nr 10/III/64, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr III/64.

⁸⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr IV/60, pkt. 9.

⁸⁷ Sprawozdanie z działalności Rady i prezydium za okres od 16.02.1958 do 30.01.1960 r., APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr II/61.

⁸⁸ Sprawozdanie opisowe do planu gospodarczego gromady Brdów pow. Koło na rok 1962-65, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 8, 1962, protokół nr III/62.

⁸⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 8, 1962, protokół nr IV/62, pkt. 9.

⁹⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 9, 1963, protokół nr XIII/63, pkt. 7.

⁹¹ Uchwała nr 19/63 Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie w sprawie przekazania placu pod budowę punktu felczerskiego wraz z pomieszczeniem na punkt dentystyczny i aptekę, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 9, 1963, protokół nr XIII/63.

⁹² Tadeusz Pokrywczyński – przewodniczący Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie od 25 lutego 1964 roku do końca jej istnienia, Uchwała nr 10/III/64, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr III/64.

⁹³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr V/64, pkt. 9.

o wydzieleniu placu pod budowę punktu felczerskiego⁹⁴. Na wrześniowej sesji w 1964 roku radny Józef Opic pytał o stan prac nad planowaną budową ośrodka zdrowia w Brdowie. Przewodniczący Prezydium brdowskiej gromady wyjaśnił, że Powiatowa Rada Narodowa w Kole miała w planach otrzymać znaczne środki finansowe od władz wojewódzkich. Część tej kwoty miała zostać przeznaczona na budowę budynku w Brdowie⁹⁵. Nie były to jednak środki już uwzględnione w budżecie, jedynie planowane. Mimo wielu trudności budowa w końcu ruszyła i została zrealizowana. Przy podziale nadwyżki budżetowej za 1965 rok radni przyznali fundusze na zakup sprzętu do wybudowanego Ośrodka Zdrowia w Brdowie. Przewodniczący poinformował radnych, że część sprzętu została już przywieziona⁹⁶. W referacie wygłoszonym przez przewodniczącego Prezydium GrRN w Brdowie z okazji obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego podczas uroczystej sesji 14 kwietnia 1966 roku wymieniono wybudowanie i oddanie do użytku ośrodka zdrowia jako jednego z wielu osiągnięć brdowskiej gromady⁹⁷. Przewodniczący gromady, składając sprawozdanie z wykonania budżetu gromady za 1966 rok, powiedział:

[...] Z innych osiągnięć wymienić należy otwarcie Ośrodka Zdrowia w Brdowie, który stał się wymarzonym dobrodziejstwem dla ludności. [...] Poważnym osiągnięciem będzie również punkt dentystyczny. Sprzęt dla ośrodka został w przeważającej części już zakupiony i zwieziony, czyni się dalsze zakupy, by w przyszłości wyposażony był we wszelki potrzebny sprzęt. Zakupiony jest już również sprzęt dla punktu dentystycznego⁹⁸.

Nie wszystko jednak działało tak, jak pierwotnie planowano. W nowym budynku nie było punktu aptecznego, na który mieszkańcy musieli jeszcze poczekać. W następnym roku (1967) radny Karol Nowacki zgłosił wniosek, by wybudować ogrodzenie wokół ośrodka zdrowia, gdyż „nieznani sprawcy dokonują różnych szkód”⁹⁹.

Fot. 1 Brdów – ośrodek zdrowia, fot. T. Hermańczyk, 1969
Źródło: zbiory własne autora

⁹⁴ Uchwała nr 14/V/64 z dnia 20 kwietnia 1964 roku, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr V/64.

⁹⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr IX/64, pkt. 11.

⁹⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr II/66, pkt. 9.

⁹⁷ Referat, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr IV/66.

⁹⁸ [Sprawozdanie przewodniczącego z wykonania budżetu GrRN w Brdowie za 1966 rok], APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr XI/66, k. 142.

⁹⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr VIII/67, pkt. 10.

Już w 1967 roku, na październikowej sesji, pojawił się wniosek o zabezpieczenie kwoty na remont ośrodka zdrowia. Obejmował on dostosowanie pomieszczeń na potrzeby punktu aptecznego, w tym zabezpieczenie okien i drzwi¹⁰⁰. Radni jednogłośnie przyjęli uchwałę dotyczącą zmian budżetowych gromady.

W budżecie planowanym na 1970 rok wydatki na utrzymanie ośrodka zdrowia pochłaniały znaczną jego część. Środki przeznaczone były na utrzymanie: personelu technicznego, lekarza, dentysty, felczera, pielęgniarki i pomoc przy dentyście¹⁰¹. Według sprawozdania z działalności Ośrodka Zdrowia w Brdowie w pierwszym półroczu 1970 roku wynika, że placówka posiadała następujące gabinety: gabinet lekarski ogólny, gabinet lekarski stomatologiczny, poradnia szkolna, gabinet zabiegowy, stały punkt szczepień. Kierownikiem ośrodka był lekarz medycyny, Henryk Kazanecki, który prowadził gabinet lekarski ogólny. Gabinet stomatologiczny, w omawianym okresie, prowadziła Jadwiga Chojnacka¹⁰².

Na posiedzeniu radnych 29 czerwca 1970 roku radny Karol Nowacki wystąpił z wnioskiem o przyspieszenie prac przy budowie studni, która miała dostarczyć wodę do ośrodka zdrowia oraz potrzebie wybudowania budynku gospodarczego, a także konieczności ogrodzenia terenu przy brdowskiej lecznicy. Przewodniczący prezydium wyjaśnił radnemu, że budowa studni jest w toku. Pojawiły się jednak problemy z jej wierceniem. Zdaniem przewodniczącego sprawa wybudowania studni i doprowadzenia wody do ośrodka zdrowia powinna być szybko załatwiona. Dodał także, że prezydium zakupiło kilka rolek siatki na ogrodzenie terenu przy ośrodku zdrowia¹⁰³.

Równocześnie z działaniami na rzecz budowy budynku, który miał pomieścić punkt felczerski i apteczny radni rozpoczęli starania o budowę nowej zlewni mleka w Brdowie. Na posiedzeniu VIII sesji w odbytej 30 sierpnia 1960 roku poruszono sprawę poprawy funkcjonowania zlewni mleka. Ta, która istniała, była nieodpowiednia. Pojawił się pomysł, aby przerobić budynek starej remizy OSP na nową zlewnię. Pomysł jednak nie doczekał się realizacji¹⁰⁴. Obecny na sesji Leon Zieliński – przedstawiciel zakładu mleczarskiego w Izbicy Kujawskiej – zaproponował, by przystąpić do budowy budynku zlewni mleka w Brdowie. Złożył deklarację, że jeśli w Brdowie powstanie komitet budowy zlewni, mleczarnia w Izbicy Kujawskiej udzieli mu wszelkiej pomocy w formie materiałów budowlanych i potrzebnych funduszy. Podkreślił jednak, że inicjatywa budowy zlewni mleka powinna wyjść ze strony miejscowego społeczeństwa¹⁰⁵. Radni obecni na sesji poparli pomysł budowy nowej zlewni mleka. W tym celu wywołali uchwałę, w której powołali Komitet Budowy Zlewni Mleka w Brdowie. Na przewodniczącego powołano Stanisława Kacprzaka, sekretarzem został Antoni Zwoliński a skarbnikiem Czesław Racinowski. Do Komitetu trafili także jako członkowie: Bolesław Jaworski, Zenon Mroczkowski oraz Stanisław Woliński¹⁰⁶. W późniejszych latach doprowadzono do budowy nowej zlewni mleka.

¹⁰⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr XI/67, pkt. 9.

¹⁰¹ Wystąpienie przewodniczącego GrRN w Brdowie na VII sesji w dniu 10 listopada 1969, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 15, 1969, protokół nr VII/69.

¹⁰² Sprawozdanie z działalności Ośrodka Zdrowia w Brdowie od dnia 1.01.70-25.06.70, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 16, 1970, protokół nr XIV/70.

¹⁰³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 16, 1970, protokół nr XIV/70.

¹⁰⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr VIII/60, pkt. 7.

¹⁰⁵ Tamże, protokół nr VIII/60, pkt. 7.

¹⁰⁶ Uchwała nr 11/60; APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr VIII/60.

Na sesjach Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie pojawiały się tematy związane z budową w tej miejscowości zakładu, który zatrudniłby mieszkańców i produkował na potrzeby gromady. Na sesji 29 kwietnia 1957 roku sekretarz prezydium odczytał radnym, a także zaproszonym gościom pismo od Zarządu Gminnej Spółdzielni w Babiaku w sprawie wywołania uchwały oraz poparcia planów rozbudowy Babiaka poprzez wybudowanie tam zakładu przetwórstwa warzyw i owoców. Radni brdowskiej gromady nie byli zadowoleni z takiej propozycji. W tej sprawie głos zabral radny Józef Opic, który nie zgodził się z planami GS. Powiedział, że planowany zakład mógłby zostać wybudowany w Brdowie. Osada posiadała, zdaniem radnego, odpowiednie miejsca do budowy zakładu. Była też dogodnie położona niż miejscowość Babiak. Radny podkreślił też, że: „Nie będzie to także krzywdzącym dla Babiaka, ponieważ w Babiaku obecnie buduje się piekarnia, jest tam jatka, punkt weterynaryjny, Gminna Spółdzielnia, buduje się także stadion sportowy”¹⁰⁷.

Wszyscy obecni radni poparli postulat Józefa Opica. Zwrócili się do prezydium, żeby w porozumieniu z sąsiednimi gromadami podjęło stosowne działania w celu realizacji pomysłu radnego¹⁰⁸. Na jednej z sesji w 1957 roku pojawiła się kwestia organizacji w Brdowie punktu przecierania drewna. W tej sprawie wystąpił Przewodniczący GrRN w Brdowie Czesław Racinowski. Poinformował, że Prezydium otrzymało zgodę na otwarcie takiego punktu w Brdowie. Przedtem jednak musiano zwrócić się do wojewódzkiego architekta, aby opracował plan tartaku w Brdowie¹⁰⁹.

Radny Stanisław Kacprzak poinformował radnych w czasie posiedzenia VII sesji w 1958 roku, że posiada informację, iż na terenie Brdowa może powstać wytwórnia prefabrykatów. Zdaniem radnego miejscowe Koło Rolnicze powinno zająć się tą sprawą i wykorzystać zapasy żwiru dla potrzeb rolnictwa¹¹⁰.

Już na początku drugiej kadencji radni GrRN w Brdowie zainteresowali się zagospodarowaniem gruntów tzw. „ogrodów kamelarnych”. Na sesji inauguracyjnej 16 lutego 1958 roku zapytano o to obecnych przedstawicieli powiatowej rady. Goście stwierdzili, że sprawa ogrodów zostanie rozwiązana, ale potrzeba na to czasu, by ustalić prawa własności tych gruntów¹¹¹. Na jednym z kolejnych spotkań radnych gromady Brdów Kazimierz Lewandowski zaproponował, by grunty z „ogrodów kamelarnych” przeznaczyć na działki budowlane dla mieszkańców Brdowa. Pozwoliłoby to na rozbudowę miejscowości. Zaproponował również, by w Brdowie powstała cegielnia¹¹².

Na IV sesji w 1961 roku wypłynęła sprawa działania młyna w Brdowie. Radny Tadeusz Pokrywczyński zgłosił wniosek w tej sprawie¹¹³. Przewodniczący wyjaśnił, że wiatrak uruchomiony w Brdowie przez Sylwestra Cieślaka został zamknięty na polecenie władz powiatowych. Dodał, że najbardziej pokrzywdzeni są mieszkańcy Brdowa, gdyż chcąc zdobyć mąkę, muszą jechać do Babiaka¹¹⁴. Radni wypowiadając się na ten temat,

¹⁰⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr IV/57, pkt. 5.

¹⁰⁸ Tamże, protokół nr IV/57, pkt. 5.

¹⁰⁹ Tamże, protokół nr IV/57, pkt. 7.

¹¹⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VII/58, pkt. 8.

¹¹¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr I/58, pkt. 12.

¹¹² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr IV/58, pkt. 8.

¹¹³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr IV/61, pkt.9.

¹¹⁴ Tamże, protokół nr IV/61, pkt.9.

twierdzili, że władze powiatowe powinny zasięgać opinii władz miejscowych¹¹⁵. Sprawa działania w Brdowie wiatraka ponownie pojawiła się na pierwszej sesji w 1966 roku. Przewodniczący prezydium Tadeusz Pokrywczyński poinformował radnych, że władze powiatowe wydały decyzję negatywną. Uznano więc, że dalsze starania o ponowne uruchomienie wiatraka nie przyniosą pozytywnych rezultatów¹¹⁶.

Wybrani przez mieszkańców gromady ich przedstawiciele zabiegali także o poprawę życia nie tylko w sferze gospodarczej, ale także na płaszczyźnie kultury i gastronomii. Na ostatniej sesji w 1955 roku radni zwrócili się do władz nadrzędnych o utworzenie w Brdowie stałego kina¹¹⁷. Jak wynika z późniejszych informacji, w Brdowie powstało kino. Pośrednio wynika to z dyskusji na sesji 23 marca 1959 roku. Adam Kolaszewski poinformował radnych o złym zachowaniu młodzieży w kinie. Powiedział też, że jako kierownik biblioteki chciał młodzież przyciągnąć. Niestety młodzież „źle się zachowywała i umyślnie demolowała lokal”¹¹⁸. Zaproponował, by jeden z milicjantów zamieszkał na stałe w Brdowie, co miało mieć wpływ na zachowanie młodzieży. Radny Józef Opic przytoczył przykład młodzieży pozaszkolnej. Nauczyciele chcieli zorganizować chór dla tej młodzieży. Niestety nie było zainteresowania z ich strony. Młodzież ten pomysł zlekceważyła¹¹⁹. Głos brdowian wsparł przedstawiciel Zarządu GS w Babiaku Marceli Rybczyński, obecny na sesji w Brdowie. Powiedział, że młodzież w Babiaku zachowywała się podobnie w tamtejszej świetlicy. Jego zdaniem młodzież musi być pod nadzorem milicji, bo nie umie zachować się właściwie¹²⁰.

Radni wykazywali także zainteresowanie prawidłowym działaniem biblioteki dostępnej dla wszystkich mieszkańców Brdowa i gromady. Na czerwcowej sesji odbytej w 1970 roku radna Jadwiga Mroczkowska wystąpiła z wnioskiem o przeniesienie biblioteki gromadzkiej do innego lokalu. Zdaniem radnej lokal, w którym działała biblioteka, był za mały i nie nadawał się do realizacji jej zadań. Przewodniczący prezydium poinformował, że prezydium znalazło większy lokal w Brdowie. Podpisano już nawet wstępną umowę z właścicielką panią Biegniewską, która ostatecznie odmówiła udostępnienia lokalu¹²¹.

W czasie spotkań z kandydatami na radnych Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie odbytych przed wyborami w 1965 roku, pojawił się wniosek, aby w Brdowie wybudować dom mieszkalny dla nauczycieli. Podobnie jak w przypadku ośrodka zdrowia i mieszkania dla lekarza, odczuwalny był brak mieszkań dla nauczycieli pracujących w brdowskiej szkole. Wniosek ten został przedstawiony jako warty uwagi na pierwszym posiedzeniu GrRN 10 czerwca 1965 roku¹²². W sprawozdaniu za 1967 rok z realizacji wniosków wyborców napisano, że budowa domu nauczyciela nie może być zrealizowana ze względu na brak funduszy¹²³. Prezydium GrRN w Brdowie otrzymało w tej sprawie

¹¹⁵ Tamże, protokół nr IV/61, pkt.9.

¹¹⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr I/66, pkt. 9.

¹¹⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr XIII/55, pkt. 7.

¹¹⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr III/59, pkt. 9.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ Tamże.

¹²¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 16, 1970, protokół nr XIV/70, pkt. 8.

¹²² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1964, protokół nr I/65.

¹²³ Sprawozdanie z realizacji wniosków i postulatów wyborców, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr XIV/67, pkt. 8.

pismo od władz powiatowych, w którym napisano, że można realizować w/w inwestycję, ale tylko w czynie społecznym. Prezydium uznało, że istnieją trudności przy realizacji czynów społecznych w Brdowie i gromadzie¹²⁴. Koszty realizacji budowy wymagałyby znacznego udziału mieszkańców, co zdaniem prezydium było nierealne.

11 października 1965 roku GrRN w Brdowie przyjęła uchwałę o nieodpłatnym przekazaniu działki o powierzchni 0,10 ha dla GS w Babiaku na budowę lokalu gastronomicznego położonego przy ulicy Dolnej i szosie Brdów-Izbica Kujawska¹²⁵. Istotną częścią ówczesnej polityki państwa były czyny społeczne podejmowane przez różne grupy społeczne. Nie inaczej było w przypadku działania GrRN. Na sesji 25 marca 1955 roku przewodniczący GrRN Czesław Racinowski zapoznał zebranych ze sprawą podejmowania czynów społecznych w brdowskiej gromadzie¹²⁶. Odpowiadając na pytanie radnego, stwierdził, że rolnicy na zebraniach wiejskich sami będą decydować, jakie prace zostaną wykonane w czasie czynów społecznych¹²⁷. Radny Stanisław Kacprzak stwierdził, że czyny podejmowane przez rolników są potrzebne im samym. Podał przykłady remontu dróg czy czyszczenia rowów odwadniających¹²⁸. Po zakończeniu dyskusji przyjęto uchwałę w sprawie powołania Komitetu Gromadzkiego do Czynów Społecznych i Drogowych. Na przewodniczącego Komitetu wybrano Czesława Racinowskiego. Zobowiązano się do przepracowania do końca 1955 roku 980 dniówek na kwotę 20 090 zł¹²⁹. W 1956 roku opracowano uchwałę, w której wyznaczono liczbę godzin pracy w poszczególnych wsiach. Na Brdów przeznaczono 800 dniówek na remont chodników i bruków. Także inne wsie: Świętosławice, Radoszewice, Nowiny Brdowskie, Kolonie otrzymały liczbę dniówek na remonty dróg, czyszczenie rowów i poszukiwanie stonki¹³⁰. W 1957 roku liczba planowanych dniówek czynów wzrosła. Mieszkańcy Brdowa mieli wypracować ponad 2000 dniówek. W tym czasie zaplanowano: budowę i naprawę chodników, zwózkę kamienia do brukowania, czyszczenie rowów, budowę i naprawę dróg oraz poszukiwanie stonki. Podobne zadania zaplanowano dla pozostałych wsi wchodzących do brdowskiej gromady¹³¹. Przez cały okres istnienia Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie sprawa organizowania czynów społecznych przewijała się na kolejnych posiedzeniach rady. Wiele podejmowanych inicjatyw zaczynało się od czynów społecznych, by zmobilizować władze do działania. W późniejszych latach działania GrRN w Brdowie, czyny cieszyły się mniejszym poparciem.

Radni niejednokrotnie udowodnili, że jest im bliski problem budowy i naprawy ulic, chodników oraz utrzymania czystości na terenie osady. Przewodniczący GrRN Czesław Racinowski wystąpił podczas IX sesji pierwszej kadencji z wnioskiem, aby utwardzić plac

¹²⁴ Sprawozdanie z realizacji wniosków i postulatów zgłoszonych w czasie prowadzonej akcji wyborczej do organów rad narodowych z terenu gromady Brdów, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr XIV/67, k. 257.

¹²⁵ Uchwała nr 12/IV/65 Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie z dnia 11 października 1965 roku w sprawie przekazania nieodpłatnie działki gruntu na cele budownictwa społecznego, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1965, protokół nr VI/65.

¹²⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr V/55, pkt. 7.

¹²⁷ Tamże, pkt. 7.

¹²⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr V/55, pkt. 7.

¹²⁹ Uchwała nr 13/55, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr V/55.

¹³⁰ Uchwała nr 4/56, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr V/56, pkt. 7.

¹³¹ Uchwała nr 6/57, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr V/57, pkt. 6.

przed budynkiem Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie. Radni wystąpili wnioskiem do Zarządu Komunikacji Drogowej w Koninie o przekazanie odpowiedniego materiału i narzędzi¹³². W 1956 roku GrRN w Brdowie otrzymała nagrodę za terminową realizację budżetu w 1955 roku. Postanowiono uchwałą, że dodatkowe środki zostaną przeznaczone na budowę i remont chodników oraz przygotowanie terenu pod przyszły skwer na Placu Wolności w Brdowie¹³³. Pod koniec 1957 roku postanowiono, że mieszkańcy mogą przed swoimi domami zakładać chodniki. Zainteresowani mieszkańcy mogli otrzymać płyty chodnikowe, lecz musiały być one położone pod nadzorem osoby do tego upoważnionej¹³⁴. Na początku drugiej kadencji GrRN w Brdowie Zygmunt Raszewski wystąpił z wnioskiem, aby część środków przeznaczyć na zakup drenów, z których zostaną wybudowane studnie. Miały one służyć straży pożarnej jako punkty poboru wody do gaszenia pożarów¹³⁵. Do końca działania gromady wybudowano kilka takich obiektów.

Na kolejnej sesji w 1958 roku Adam Kolaszewski zauważył, że droga do Psar jest zwężona podobnie jak i inne ulice w Brdowie. Przyczyną tego było stałe podorywanie i podkopywanie dróg i ulic. Kazimierz Lewandowski zaproponował, żeby sprowadzić z Koła mierniczego, który wyznaczy ulice i drogi¹³⁶. Problem dróg poruszany był dość często. Radni: Stanisław Kacprzak i Stanisław Woliński poruszyli sprawę wywiezienia dużej ilości gliny i ziemi na ulicę Mickiewicza w Brdowie przez dwóch jej mieszkańców. Było to działanie samowolne i z nikim niezgodnione. Po opadach deszczu nie można było przejechać ani przejść tą ulicą. Radni zaproponowali, aby wezwać drogomistrza, który zdecydować miał, czy nawieziona ziemia i glina nie będą przeszkodą w ułożeniu bruku na ulicy Mickiewicza¹³⁷. Sprawa miała swój dalszy ciąg. Już na następnej sesji przewodniczący Prezydium GrRN w Brdowie Czesław Racinowski poinformował, że komisja przyjrzała się sprawie. Okazało się, że ziemi będzie jeszcze za mało i będzie trzeba jej więcej nawieźć przy zakładaniu bruku¹³⁸. Na pierwszym posiedzeniu w 1959 roku GrRN w Brdowie przyjęła uchwałę o przeznaczeniu środków Funduszu Gromadzkiego na inwestycje. Jedną z nich było utwardzenie brukiem ulicy Mickiewicza w Brdowie prowadzącej do szkoły¹³⁹. Podsumowując pracę GrRN w Brdowie w latach 1958-1961, przewodniczący wymienił wybrukowanie ulicy Mickiewicza jako jedno z kilku osiągnięć gromadzkiej rady. Powiedział: „Pomimo że koszt przebudowy ulicy pochłonął znaczną część funduszu gromadzkiego za ostatnie dwa lata [1959-1960], pozostanie to jednak jako pamiątka na długi czas”¹⁴⁰.

Ulica nie była jeszcze w pełni wykończona. Zadaniem kolejnej nowowybranej rady miało być wybudowanie chodników przy ulicy Mickiewicza¹⁴¹. W następnych latach powoli, lecz systematycznie, zakładano chodniki przy innych ulicach w Brdowie.

¹³² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr IX/55, pkt. 5.

¹³³ Uchwała nr 3/56, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 2, 1956, protokół nr V/56, pkt. 6.

¹³⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 3, 1957, protokół nr X/57, pkt. 8.

¹³⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr III/58, pkt. 10.

¹³⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr V/58, pkt. 9.

¹³⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VII/58, pkt. 8.

¹³⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VIII/58, pkt. 4.

¹³⁹ Uchwała nr 3/59, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr I/59, pkt. 9.

¹⁴⁰ Sprawozdanie z działalności Rady i prezydium za okres od 16.02.1958 do 30.01.1960 r.; APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr II/61.

¹⁴¹ Sprawozdanie z działalności Rady i prezydium za okres od 16.02.1958 do 30.01.1960 r.; APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr II/61.

W 1966 roku położono ok. 200 metrów chodnika przy ulicy Braterstwa Broni¹⁴² (od sklepu GS w kierunku Modzerowa). Na pierwszej sesji w 1968 roku radny Wojciech Ignaczewski poprosił przewodniczącego prezydium o wyjaśnienie, dlaczego nie wykonano budżetu w zakresie budowy i remontu ulic. Odpowiadając, przewodniczący prezydium Tadeusz Pokrywczyński, stwierdził, że były problemy z zakupem płytek chodnikowych i krawężników. Firmy, które wykonywały te elementy odmawiały przyjęcia zamówienia i jego realizacji¹⁴³.

Pod koniec 1958 roku radny Bernard Brzeziński wystąpił z wnioskiem, aby rolnicy mieszkający w Psarach wybudowali w czynie społecznym utwardzoną drogę z Psar do Brdowa. Sam zadeklarował, że nieodpłatnie przekaze kilka metrów kamienia na budowę drogi. Sekretarz prezydium zasugerował, że najpierw powinno się zwołać zebranie wiejskie, na którym mieszkańcy określą, jakie mają możliwości. Potem sprawa budowy drogi może być omawiana na sesji GrRN w Brdowie¹⁴⁴. Na następnej sesji, pierwszej w 1959 roku, przewodniczący prezydium poinformował radnych, że w Psarach odbyło się zebranie w sprawie budowy drogi przez rolników, ale nie podjęto żadnych wiążących decyzji¹⁴⁵. Przy omawianiu projektu budżetu gromady na 1961 rok radny Bernard Brzeziński zaproponował, by dokonać przesunięcia części środków przeznaczonych na oświatę, sprzątanie ulic i zieleńców na drogi lokalne. Dalej ten sam radny zaproponował, by całą zaplanowaną kwotę na drogi przeznaczyć w 1961 roku na wieś Radoszewice a następnymi latami na inne wsie, pomijając Brdów¹⁴⁶. Pomysł nie znalazł zrozumienia wśród radnych.

Radni kolejnej kadencji w latach 1962-1965 przystąpili do prac nad budową drogi między Brdowem a Modzerowem, która była już wcześniej obiecana mieszkańcom gromady w Mieczysławowie. Na sesji odbytej w kwietniu 1962 roku przewodniczący Prezydium GrRN w Brdowie Stanisław Kacprzak przedstawił stan prac nad budową w/w drogi. Poinformował, że na odbytych wcześniej zebraniach wiejskich mieszkańcy zadeklarowali dostawę kamienia, żwiru na budowę. Rolnicy zobowiązali się dostarczyć na budowę 70 m³ kamienia. Zgromadzone materiały, zdaniem przewodniczącego, miały wystarczyć na wybudowanie 700 metrów bieżących utwardzonej drogi¹⁴⁷. Na tej samej sesji radny Czesław Racinowski zgłosił potrzebę naprawy drogi prowadzącej z Brdowa przez Kolonię do Babiaka. Przewodniczący Stanisław Kacprzak uznał, że z tej drogi korzystają głównie mieszkańcy Kolonii od Babiaka. Jego zdaniem mieszkańcy tej miejscowości oraz tamtejsi radni powinni dołożyć starań, by drogę naprawić w czynie społecznym, a zaoszczędzone pieniądze przeznaczyć na budowę drogi do Modzerowa¹⁴⁸.

Pod koniec roku 1963 pojawił się problem związany z dostarczeniem żużlu na budowę drogi do Modzerowa. Radny Józef Poliński dopytywał o wstrzymanie prac ciągników z brdowskiego Kółka Rolniczego, które dowoziły w/w materiał na drogę. Okazało się, że główną przyczyną był brak odpowiednich smarów, dzięki którym silniki

¹⁴² [Sprawozdanie przewodniczącego z wykonania budżetu GrRN w Brdowie za 1966 rok], APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr XI/66, k. 142.

¹⁴³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr I/68, pkt. 7.

¹⁴⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr X/58, pkt. 8.

¹⁴⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr I/59, pkt. 4.

¹⁴⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr IX/60, pkt. 7.

¹⁴⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 8, 1962, protokół nr V/62, pkt. 8.

¹⁴⁸ Tamże, protokół nr V/62, pkt. 8.

ciągników mogły pracować w niskiej temperaturze¹⁴⁹. Na początku 1964 roku radni ocenili, że wykonanie drogi do Modzerowa pozostawia wiele do życzenia. Przewodniczący GrRN w Brdowie wyjaśnił, że materiały na budowę drogi nadeszły pod koniec roku, a to nie był to dobry czas na realizację inwestycji¹⁵⁰. Nowa gromadzka rada wybrana w 1965 roku kontynuowała budowę drogi do wsi Modzerowo. Radny Karol Nowacki zarzucił członkom Prezydium GrRN w Brdowie, że zbyt mało pilnowali, by budowa drogi postępowała szybciej i przy większym udziale mieszkańców pracujących w czynach społecznych. Jeden z radnych odpowiedział, że rolnicy zajęci byli wykonywaniem czynów przy elektryfikacji wsi¹⁵¹. W budżecie na 1967 rok przeznaczono środki na kontynuację budowy drogi do Modzerowa¹⁵². Przewidziano, że będzie to zakończenie inwestycji. Pod koniec 1967 roku przewodniczący prezydium stwierdził, że przy budowie drogi do Modzerowa zbyt mało angażowali się mieszkańcy w czynach społecznych. Nie wszyscy radni zgodzili się z uwagą przewodniczącego. Jeden z nich bronił mieszkańców Modzerowa. Zarzucił natomiast mieszkańcom Brdowa, że „nigdy i nigdzie w czynach społecznych nie pracowali”¹⁵³. Ostatecznie, jak napisano w sprawozdaniu z realizacji wniosków wyborców za 1967 rok, droga do Modzerowa została ukończona. Budowa drogi była jednak kontynuowana od Modzerowa do wsi Łucynowo¹⁵⁴.

Do budowy drogi łączącej Brdów z Babiakiem, przebiegającej przez Kolonię od Babiaka, powrócono w 1966 roku przy uchwalaniu budżetu gromady na 1967 rok. Przewodniczący Prezydium GrRN w Brdowie Tadeusz Pokrywczyński, mieszkaniec Kolonii od Babiaka, zgłosił wniosek, żeby w budżecie przeznaczyć środki na rozpoczęcie budowy w/w drogi na długości 200 m od strony cmentarza w Brdowie. Miała ona być budowana w czynie społecznym przez mieszkańców. Zdaniem przewodniczącego stan drogi był tak zły, że w okresie oblodzenia nie można nią przejechać. Wniosek przewodniczącego został przyjęty jednogłośnie¹⁵⁵. Na sesji 3 lipca 1967 roku przewodniczący poinformował radnych, że Gminna Spółdzielnia przeznaczyła pewną kwotę na budowę odcinka w/w drogi o ulepszonej nawierzchni. Radni z zadowoleniem przyjęły przekazaną informację i zwiększyły budżet gromady¹⁵⁶. Na sesji odbytej pod koniec 1968 roku dwóch radnych wystąpiło z wnioskiem, aby przerwać budowę w/w drogi, a cały wysiłek skoncentrować na budowę drogi w kierunku Przedcza¹⁵⁷.

Na trzeciej sesji odbytej w 1968 roku Henryk Stremalu i Ignacy Kiełczewski poruszyli sprawę naprawy drogi z Brdowa do Nowin Brdowskich. Droga była praktycznie nieprzejezdna. Użytkownicy drogi, by ominąć miejsca nieprzejezdne, wjeżdżali w pola i niszczyli uprawy. Mieszkańcy zadeklarowali swoją pomoc przy naprawie drogi, jeśli tylko GrRN w Brdowie podejmie taką decyzję. Przewodniczący potwierdził, że droga

¹⁴⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 9, 1963, protokół nr XIII/63, pkt. 10.

¹⁵⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr III/64, pkt. 8.

¹⁵¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1965, protokół nr III/65, pkt. 7.

¹⁵² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr XI/66, pkt. 7.

¹⁵³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr XI/67, pkt. 7.

¹⁵⁴ Sprawozdanie z realizacji wniosków i postulatów wyborców, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr XIV/67, pkt. 8.

¹⁵⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr XI/66, pkt. 7.

¹⁵⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 13, 1967, protokół nr VIII/67, pkt. 7.

¹⁵⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr IX/68, pkt. 9.

może być naprawiona, jeśli mieszkańcy włączą się do pracy w czynnie społecznym¹⁵⁸. Sprawa naprawy drogi powróciła na siódmej sesji odbytej 29 lipca 1968 roku. Marianna Kotłowska stwierdziła, że droga miała zostać naprawiona z udziałem mieszkańców. Nic się jednak nie wydarzyło. Mieszkańcy wyrażali z tego powodu duże niezadowolenie. Przewodniczący prezydium obiecał, że droga będzie naprawiona po wspólnych uzgodnieniach między prezydium, Kółkiem Rolniczym i mieszkańcami Nowin Brdowskich¹⁵⁹.

Podczas dyskusji nad sprawozdaniem z działalności Komisji Dróg i Mienia Gromadzkiego, która odbyła się w czasie siódmej sesji GrRN w 1968 roku radna Jadwiga Mroczkowska odniosła się do prac prowadzonych przy ulicy Stodólnej w Brdowie. Jej zdaniem prace powinny być kontynuowane. Zwróciła także uwagę na krzewy rosnące przy ulicy, które znacznie utrudniają widoczność. Przewodniczący prezydium wyjaśnił, że nawierzchnia na ulicy Stodólnej zostanie poprawiona i wyrównana w czasie zimy. Podobnie krzewy miały zostać wykarczowane zimą. Z tym stanowiskiem nie zgodzili się radni. Domagali się, by w/w prace podjąć natychmiast, zamiast czekać do zimy¹⁶⁰.

Radny Kazimierz Lewandowski na posiedzeniu VII sesji w 1958 roku zgłosił wniosek w sprawie urządzenia boiska sportowego, by młodzież w wolnym czasie mogła z niego korzystać¹⁶¹. Do sprawy potrzeby budowy boiska sportowego powrócono na posiedzeniu V sesji w 1960 roku. Zygmunt Raszewski zauważył, że w osadzie nie ma boiska sportowego. Dzieci i młodzież grają w Rynku, niszcząc przy tym posadzone drzewa i krzewy. Zaproponował, aby wybudować boisko przy szkole¹⁶².

Na lipcowej sesji odbytej w 1968 roku radni zajęli się przesunięciem środków w budżecie gromady na budowę kąpieliska przy Jeziorze Brdowskim. W tym celu zakupiono deski na ogrodzenie powstającego wydzielonego kąpieliska. Wykonano także tablice informujące o zakazie kąpieli z wyjątkiem kąpieliska¹⁶³.

Miejscowi radni zaczęli zauważać aspekt utrzymania czystości w miejscowości Brdów. Na sesji majowej w 1958 roku sekretarz Prezydium Zenon Mroczkowski poprosił obecnych nauczycieli, by szkoła zorganizowała akcję podlewania przez młodzież drzewek posadzonych na Placu Wolności i przy ulicach w Brdowie¹⁶⁴. Wkrótce się okazało, że nowy skwer na Placu Wolności nie jest utrzymany w należyтым porządku. Trawa wymagała koszenia¹⁶⁵. Przewodniczący Prezydium zainteresował się sprawą. Skwer został uporządkowany. Na wniosek jednego z radnych przy pompie, która znajdowała się na skwerze w samym centrum osady, pojawiła się tabliczka z zakazem płukania przy niej bielizny¹⁶⁶.

Na kwietniowej sesji w 1960 roku przewodniczący Prezydium GrRN Stanisław Kacprzak przekazał zebrany informacje o akcji sadzenia drzewek i żywopłotów w Brdowie oraz ich pielęgnacji. Radny Bernard Brzeziński zgłosił problem niszczenia

¹⁵⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr III/68, pkt. 10.

¹⁵⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr VII/68, pkt. 7.

¹⁶⁰ Tamże, protokół nr VII/68, pkt. 7.

¹⁶¹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 5, 1959, protokół nr I/59, pkt. 4.

¹⁶² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr V/60, pkt. 9.

¹⁶³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr VII/68, pkt. 8.

¹⁶⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr IV/58, pkt. 8.

¹⁶⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VII/58, pkt. 8.

¹⁶⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VIII/58, pkt. 4.

drzew posadzonych przy drodze prowadzącej z Brdowa do Babiaka¹⁶⁷. Na pierwszej sesji w 1961 roku Kazimierz Lewandowski zapytał, dlaczego nie zabezpieczono właściwie przed zniszczeniem żywopłotu i drzewek w Brdowie¹⁶⁸. Odpowiedzi udzielił radny Jan Kwiatkowski, który oświadczył, że sami mieszkańcy Brdowa i gromady powinni dbać i troszczyć się o utrzymanie porządku. Dodał, że Prezydium gromady nie jest w stanie wszystkiego dopilnować¹⁶⁹. Inny radny Stanisław Woliński poinformował, że wiadomo kto zniszczył posadzone drzewka topoli nad brzegiem jeziora. Niestety wiadomo też było, że wypasanie bydła nad brzegiem jeziora było koniecznością dla tych osób, które utrzymywały się dzięki posiadanej krowie¹⁷⁰. Mimo wielu problemów z utrzymaniem porządku w latach 1958-1961 w podsumowaniu pracy rady wymieniono budowę chodników oraz posadzenie drzew i krzewów na Placu Wolności, a także przy prezydium jako sukces. Zauważono jednak, że mimo przeznaczeniu znacznych środków na upiększenie osady, mieszkańcy Brdowa i okolicznych miejscowości nie troszczą się o wygląd Brdowa, „bez najmniejszego zastanowienia niszczą posadzone drzewka i krzewy¹⁷¹”. Prezydium zakupiło dodatkowe sadzonki, które zostały posadzone. Stwierdzono, że prezydium w następnej kadencji zmuszone będzie do zastosowania środków zabezpieczających posadzone drzewa i krzewy¹⁷². Na sesji odbytej w sierpniu 1963 roku radny Kazimierz Lewandowski powrócił do sprawy sadzenia drzew nad brzegiem Jeziora Brdowskiego. Zaproponował, by ponownie dokonać nasadzeń drzew, gdyż wcześniej posadzone sadzonki zostały częściowo zniszczone¹⁷³. Radni podsumowując wykonanie budżetu gromady za 1963 rok, szeroko przedyskutowali problem zagospodarowania i utrzymania skweru na Placu Wolności w Brdowie. Sugerowali, by cały skwer ogrodzić i w ten sposób ochronić posadzone tam krzewy i drzewa przed niszczeniem. Zenon Mroczkowski – kierownik biura gromadzkiego – zaapelował do radnych by sami zaopiekowali się skwerem. Wskazał, że skwer był dewastowany przez dzieci bez żadnej reakcji starszych. Zwrócił się do radnych nauczycieli brdowskiej szkoły, by przeprowadzili z uczniami pogadanki nt. ochrony przyrody. Kierownik szkoły – Józef Opic – zobowiązał się, że uczniowie starszych klas wraz z nauczycielami będą przez cały 1964 rok sprzątać skwer. Zaproponowano też, by radni włożyli swój wkład w uporządkowanie i ogrodzenie skweru w Brdowie¹⁷⁴. Zobowiązali się do uporządkowania skweru w ramach czynu społecznego z okazji 1 maja. Niestety akcja nie doszła do skutku, gdyż nie zdążono zakupić materiałów do budowy zabezpieczenia sadzonek przed ich niszczeniem. Zaplanowano, że akcja zostanie przeprowadzona 6 czerwca 1964 roku¹⁷⁵. Jedynie kierownik szkoły wraz z uczniami uporządkował skwer przed dniem pierwsze-

¹⁶⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 6, 1960, protokół nr IV/60, pkt. 11.

¹⁶⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr I/61, pkt. 7.

¹⁶⁹ Tamże, protokół nr I/61, pkt. 7

¹⁷⁰ Tamże, protokół nr I/61, pkt. 7

¹⁷¹ Sprawozdanie z działalności Rady i prezydium za okres od 16.02.1958 do 30.01.1960 r.; APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr II/61.

¹⁷² Sprawozdanie z działalności Rady i prezydium za okres od 16.02.1958 do 30.01.1960 r., APP OK PGRNB PGRN, sygn. 7, 1961, protokół nr II/61.

¹⁷³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 9, 1963, protokół nr IX/63, pkt. 10.

¹⁷⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr V/64, pkt. 8.

¹⁷⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr VII/64, pkt. 6.

go maja¹⁷⁶. Temat utrzymania czystości powracał także w późniejszych latach. Na XXV sesji odbytej w 1971 roku radna Jadwiga Mroczkowska zgłosiła wniosek o uporządkowanie zejścia do jeziora, gdyż było ono bardzo zaniedbane. Zobowiązała się w imieniu Koła Gospodyń Wiejskich, że jego członkinie uporządkują skwer w Brdowie a młodzież zrzeszona w Związku Młodzieży Wiejskiej uporządkuje skwer przy remizie OSP¹⁷⁷.

Fot. 2 Brdów – Jezioro Brdowskie, fot. A. Śmietański, ok. 1970
Źródło: zbiory własne autora

Pod koniec 1963 roku radny Tadeusz Pokrywczyński złożył wniosek, by uporządkować teren wokół przystanku PKS w Brdowie. Zaproponował, by przy przystanku położyć płyty chodnikowe lub bruk¹⁷⁸. Na sesji 13 grudnia 1965 roku pojawił się wniosek z kampanii wyborczej, by w Brdowie wybudować poczekalnię PKS. W dyskusji zasugerowano, by do budowy włączyli się mieszkańcy Brdowa poprzez czyny społeczne¹⁷⁹. Powołano komitet budowy, do którego weszli: Tadeusz Pokrywczyński jako przewodniczący oraz radni członkowie: Karol Nowacki, Jadwiga Mroczkowska, Jadwiga Szafoni, Antoni Płocha, Stanisław Woliński i Czesław Racinowski¹⁸⁰. W uchwale dotyczącej realizacji wniosków zgłoszonych w kampanii wyborczej zapisano, że poczekalnia PKS zostanie wybudowana pod warunkiem włączenia się do niej lokalnej społeczności. Termin realizacji inwestycji zaplanowano na 1968 rok¹⁸¹. Jak wynika ze sprawozdania

¹⁷⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 10, 1964, protokół nr VII/64, pkt. 6.

¹⁷⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 17, 1971, protokół nr XXV/71, pkt. 9.

¹⁷⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 9, 1963, protokół nr XII/63, pkt. 8.

¹⁷⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1965, protokół nr VII/65, pkt. 7.

¹⁸⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1965, protokół nr VII/65, pkt. 11.

¹⁸¹ Uchwała nr 21/VII/65 Gromadzkiej Rady Narodowej z dnia 13 grudnia 1965 roku w sprawie realizacji wniosków i postulatów ludności zgłoszonych w toku kampanii wyborczej do sejmów i rad narodowych, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 11, 1965, protokół nr VII/65.

z realizacji wniosków przedstawionego na sesji 22 grudnia 1969 roku przystanek PKS w Brdowie został wybudowany i oddany do użytku. Niestety nie spełniał swej roli, gdyż niedostatecznie chronił czekających tam podróżnych. Planowano jego przebudowę¹⁸². Na początku 1971 roku radny Józef Wolszlegier wnioskuje, aby tak przebudować wiatę, by lepiej chroniła podróżnych przed wiatrem i deszczem. Z wyjaśnień przewodniczącego wynikało, że przebudowa nie jest możliwa ze względu na jej żelbetonową konstrukcję¹⁸³. Wybudowany przystanek przypominał kształtem literę „M”. Mało chronił przed wiatrem i deszczem. Przetrwał znacznie dłużej niż planowano. Ostatecznie został zburzony w trakcie przebudowy drogi wojewódzkiej Koło-Włocławek po 2000 roku.

Mieszkańcy Bugaja zaczęli domagać się wybudowania przystanku PKS w ich miejscowości. Pytania o budowę przystanku pojawiały się kilkakrotnie na sesjach GrRN w Brdowie w drugiej połowie lat 60-tych. Na sesji odbytej 29 stycznia 1968 roku leśniczy z Bugaja Kazimierz Dominiak zapytał o planowaną budowę przystanku PKS i kiosku z artykułami spożywczymi. Była ona bowiem zaplanowana do realizacji w 1968 roku. Okazało się, że mimo przyjęcia do realizacji w planie gospodarczym gromady, Wydział Komunikacji w Kole nie przyjął budowy przystanku PKS w Bugaju do realizacji. Przewodniczący prezydium poinformował, że w najbliższym czasie przybędzie komisja, aby zapoznać się ze stanem zaopatrzenia i potrzebami w zakresie handlu. Zaproponował, aby na spotkanie przybyli zainteresowani mieszkańcy Bugaja i wypowiedzieli się o brakach oraz potrzebach w zaopatrzeniu¹⁸⁴. Pod koniec 1968 roku okazało się, że planowany budynek nie powstał. Radny Jan Skoczylas zauważył, że jego zdaniem „dużo się planuje, a mało wykonuje”¹⁸⁵. Wynika to miało, zdaniem przewodniczącego prezydium, z trudności z uzyskaniem kredytów przez Gminną Spółdzielnię¹⁸⁶. W latach późniejszych w miejscowości Bugaj powstała planowana inwestycja.

Nieustanną troskę radnych wywoływała ich zdaniem zbyt wolna elektryfikacja Brdowa i gromady. Na jednej z pierwszych sesji GrRN w Brdowie w 1955 roku pojawił się temat elektryfikacji Brdowa i okolic. Poruszył go radny Stanisław Kacprzak. W odpowiedzi przewodniczący Czesław Racinowski powiedział, że zgodnie z planem Brdów jest przewidziany do elektryfikacji w 1958 roku¹⁸⁷. Radny Józef Strybel zwrócił się do prezydium GrRN w Brdowie o wystąpienie do Powiatowej Rady Narodowej w Kole o dołączenie części Brdowa do planów wcześniejszej elektryfikacji. Przewodniczący gromady stwierdził, „że jeśli gromada Brdów wykona swoje zobowiązania finansowe w terminie w 100%, sam będzie się starał, aby w najbliższym czasie Brdów został w całości zelektryfikowany”¹⁸⁸. Do sprawy elektryfikacji Brdowa powrócono już na pierwszej sesji drugiej kadencji GrRN w Brdowie, która odbyła się 16 lutego 1958 roku. Radny Józef Opic zapytał obecnego na sesji przewodniczącego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Władysława Ciupę o to, kiedy cały Brdów zostanie

¹⁸² Sprawozdanie z realizacji zgłoszonych wniosków i postulatów z kampanii wyborczej do Sejmu i rad narodowych 1969-1972 z terenu gromady Brdów, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 15, 1969, protokół nr VIII/69.

¹⁸³ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 17, 1971, protokół nr XXII/71, pkt. 7.

¹⁸⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr I/68, pkt. 7.

¹⁸⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr IX/68, pkt. 9.

¹⁸⁶ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 14, 1968, protokół nr IX/68, pkt. 9.

¹⁸⁷ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr VI/55, pkt. 5.

¹⁸⁸ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr XII/55, pkt. 9.

zelektryfikowany¹⁸⁹. Niestety w protokole nie ma informacji, jakiej odpowiedzi udzielił gość z Koła. Pod koniec tego samego roku ponownie wróciła sprawa elektryfikacji Brdowa i gromady. Radny Czesław Czerczak wyjaśnił, że według planu elektryfikacja Brdowa i Radoszewic przewidziana jest na lata 1959-1960. Przewodniczący Prezydium wyjaśnił radnym, że żadna wieś nie może indywidualnie starać się o elektryfikację. Każda wieś zostanie podłączona do sieci według istniejącego planu¹⁹⁰. W sprawozdaniu do planu gospodarczego gromady Brdów na 1963 rok napisano, że w gromadzie są poważne niedociągnięcia związane z elektryfikacją Brdowa i innych wsi wchodzących w skład gromady. Brdów nie został całkowicie zelektryfikowany, podobnie jak żadna inna wieś w gromadzie. W 1963 roku zaplanowano elektryfikację wsi Psary i Kolonia od Świętosławic¹⁹¹ (obecnie ul. Jagiełły).

W miarę, jak postępowała elektryfikacja gromady, pojawił się problem oświetlenia ulic i dróg. Radni wielokrotnie dopominali się, by ulice w Brdowie i drogi w pozostałych osadach gromady zostały oświetlone. Na sesji 12 listopada 1966 roku radny Henryk Kaniewski wskazał konieczność oświetlenia ulic na wsiach. Stwierdził, że ludność wsi jest pokrzywdzona w stosunku do ludności żyjącej w miastach. Inny radny stwierdził, że oświetlenie ulic jest potrzebne, ale ważniejsza jest budowa dróg¹⁹². Trudno było pogodzić racje.

Wraz z postępem i rozwojem sieci telefonicznej w Polsce, radni również zgłaszali petycje dotyczące dostępności telefonów dla mieszkańców Brdowa i całej gromady. Na sesji 24 stycznia 1966 roku radny Czesław Racinowski zgłosił wniosek, żeby w Brdowie zainstalowany został telefon, z którego mieszkańcy mogliby korzystać w godzinach nocnych. Radny dodał, że władze zwierzchnie nie zezwalały na korzystanie z telefonu znajdującego się w urzędzie pocztowym. W odpowiedzi przewodniczący prezydium stwierdził, że na terenie gromady znajduje się pięć dostępnych telefonów¹⁹³, z których można korzystać o każdej porze. Uznał, że liczba telefonów jest wystarczająca¹⁹⁴. Wniosek nie doczekał się realizacji. Z dzisiejszej perspektywy brak dostępu do telefonu wydaje się czymś wręcz niewyobrażalnym. W latach działania GrRN dostęp do pięciu telefonów w całej gromadzie był już postępem.

Radni GrRN w Brdowie podejmowali również decyzje o nadaniu lub zmianie nazw ulic w Brdowie. Podczas uroczystej sesji GrRN z „okazji dziesiątej rocznicy odzyskania wolności przez Polskę Ludową”¹⁹⁵, która odbyła się 23 stycznia 1955 roku, radny Tadeusz Junkiert zgłosił wniosek, aby dla uczczenia historycznej daty przemianować dotychczasową ulicę Psarską na ulicę Braterstwa Broni, a Rynek na Plac Wolności. Po dyskusji radni wniosek przyjęli jednogłośnie¹⁹⁶. Radny Józef Opic na XIII sesji GrRN w Brdowie obradującej 3 grudnia 1955 roku, złożył wniosek o przemianowanie którejś z ulic Brdowa

¹⁸⁹ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr I/58, pkt. 12.

¹⁹⁰ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 4, 1958, protokół nr VIII/58, pkt. 8.

¹⁹¹ Sprawozdaniu do planu gospodarczego gromady Brdów na 1963 rok, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 9, 1963, k. 32.

¹⁹² APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr XI/66, pkt. 7.

¹⁹³ Telefony działające w gromadzie: nr 2 – leśnictwo w Bugaju; nr 11 – leśnictwo w Psarach; nr 6 – drogomistrz w Brdowie; nr 84 – Nadleśnictwo Państwowe w Gaju; nr 20 – Szkoła Podstawowa w Mieczysławowie.

¹⁹⁴ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 12, 1966, protokół nr I/66, pkt. 9.

¹⁹⁵ APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr III/55, pkt. 3.

¹⁹⁶ Tamże, pkt. 3.

na ulicę Adama Mickiewicza dla uczczenia 100. rocznicy śmierci poety. Radni przyjęli uchwałę następującej treści: „[GrRN] postanawia dla uczczenia 100-nej rocznicy śmierci wielkiego wieszca narodu polskiego przemianować ulicę Starokolską na ulicę Adama Mickiewicza”¹⁹⁷. Jednogłośnie dokonano zmiany nazwy ulicy. Funkcjonuje ona po dziś dzień. Przy tej ulicy mieści się Szkoła Podstawowa im. Powstańców Styczniowych w Brdowie oraz Przedszkole Samorządowe w Brdowie.

Działalność Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie w latach 1954-1971 wywarła istotny wpływ na rozwój miejscowości. W tym czasie zgłoszono wiele wniosków, postulatów i uwag. Podjęto szereg działań. Nie wszystkie pomysły i wnioski doczekały się realizacji, ale te które zrealizowano, do dziś dnia służą mieszkańcom, choć w zmienionej formie. Mimo bardzo szczupłych własnych środków finansowych, jakimi dysponowała gromada, udało się przeprowadzić szereg ważnych projektów. GrRN w Brdowie pozyskała fundusze z zewnątrz, dzięki którym zrealizowano kilka inwestycji. Najważniejszą, bodaj inwestycją, było wybudowanie ośrodka zdrowia wraz z punktem aptecznym i stomatologicznym oraz mieszkaniem dla lekarza. Nieustanna troska radnych i władz gromady o założenie, a potem utrzymanie skweru w centrum osady, sprawiła, że do dziś dnia można w tym miejscu usiąść i odpocząć, podziwiając bryłę kościoła z klasztorem, pomniki czy wiekową już lipę. Miejsce to jest jedną z wizytówek miejscowości.

Należy również wspomnieć o inwestycjach, powstałych w czasie działania GrRN w Brdowie, które już nie istnieją, np.: rozlewnia mleka, kółko rolnicze czy bar turystyczny. Dziś w tych miejscach i pomieszczeniach działają zupełnie inne instytucje. Radni uważali, że w Brdowie jest mało działek przeznaczonych na rozwój budownictwa indywidualnego. Dopiero zmiana ustroju na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, doprowadziła do poprawy sytuacji. Kwestię własności tzw. „pól kamelarnych” rozwiązano przez sądowe uwłaszczenie się ich właścicieli. Dzierżawcy stali się właścicielami działek. Wiele z nich zostało sprzedanych pod zabudowę domów.

Radni GrRN w miarę swych możliwości starali się sprostać rosnącym oczekiwaniom mieszkańców gromady Brdów. Na realizację niektórych wniosków jednak nie mieli wpływu. Ciągłe i narastające braki w zaopatrzeniu były poza ich organizacyjnymi możliwościami. Tylko dzięki gospodarności radnych i władz wykonawczych gromady udało się częściowo zmienić infrastrukturę Brdowa. Po likwidacji GrRN Brdów nie był taką samą miejscowością, jak w momencie utworzenia gromady w 1954 roku. Są jednak i takie postulaty, które do dziś dnia nie doczekały się realizacji. Przykładem może tu być brak jakiegokolwiek zakładu, który zatrudniałby miejscową ludność.

Dziś może dziwić ówczesne zaangażowanie radnych i mieszkańców Brdowa oraz gromady w podnoszenie jakości życia. Radni niejednokrotnie różnili się w ocenach i podejmowanych działaniach, ale kiedy trzeba było, zgodnie podejmowali uchwały, by poprawić byt mieszkańców. Nieustannie zabiegali również o szybszy i głębszy rozwój Brdowa. Wielokrotnie zarzucali władzom wyższego szczebla, że faworyzują Babiak kosztem mieszkańców Brdowa.

Mnogość wyznaczonych zadań do realizacji przez GrRN oraz szczupłość budżetu gromady, który miał zapewnić ich realizację, sprawiły, że nie dało się tego pogodzić. Plany radnych i oczekiwania mieszkańców nie mogły iść w parze z bardzo małym budżetem opartym głównie na dotacjach centralnych i wyrównawczych. Trudno było spodziewać się, że gromada osiągnie dodatkowe znaczne dochody własne, które będzie

¹⁹⁷ Uchwała nr 21/55, APP OK PGRNB PGRN, sygn. 1, 1954-1955, protokół nr XIII/55, pkt. 6.

można przeznaczyć na realizację planów i oczekiwań. Byłoby to możliwe, gdyby w gromadzie działały zakłady oraz gdyby gromada posiadała znaczny majątek. Trudno też było oczekiwać, żeby opłaty targowe były znaczne. Władze gromady miały trudności w zbieraniu opłat od mieszkańców, co jeszcze bardziej uszczuplało i tak skromny budżet. Znaczna część budżetu gromady przeznaczona była na realizację zadań związanych z utrzymaniem szkół podstawowych, przedszkoli, świetlic, bibliotek i punktów bibliotecznych. W latach 1970-1971 na utrzymanie szkół i przedszkola przeznaczano 48% budżetu gromady. Pod koniec lat sześćdziesiątych wzrosły koszty utrzymania placówek oświatowych, gdyż do budżetu gromady włączono środki na pensje dla nauczycieli¹⁹⁸. Nie do końca właściwie układała się współpraca między gromadą Brdów a Powiatową Radą Narodową w Kole. Wielokrotne apele radnych i prezydium gromady o wsparcie finansowe przy realizacji różnych zadań kończyło się na obietnicach, za którymi nie szły konkretne środki. Na sposób działania gromady oraz jej skuteczność miała też wpływ polityka. Przewodnią rolą Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w pewien sposób obecna była także w gromadzie. Referaty dotyczące rozwoju PRL, współpracy z bratnimi krajami, a przede wszystkim ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, specjalne spotkania radnych miały swoje miejsce w pracach gromady.

Gdyby ówczesne uwarunkowania oraz dostępne odpowiednie środki finansowe pozwoliły, zrealizowano by znacznie więcej inwestycji. To, jednak, co po sobie zostawiła Gromadzka Rada Narodowa w Brdowie, jest namacalnym dowodem na wysiłek podjęty przez radnych, zaangażowanie i ich pracę dla dobra całej społeczności Brdowa oraz gromady.

DZIAŁANIA GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ W BRDOWIE NA RZECZ ROZWOJU GOSPODARCZEGO I KULTURALNEGO BRDOWA W LATACH 1954-1971

Słowa kluczowe: gromadzka rada narodowa, Brdów, gospodarka, kultura, inwestycje, radni

Gromadzka Rada Narodowa w Brdowie działała w latach 1954-1971. W tym czasie na terenie gromady zrealizowano szereg inwestycji o charakterze gospodarczym i kulturalnym, które wpłynęły na życie mieszkańców. Dzięki działaniu władz i radnych Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie wybudowano m.in. ośrodek zdrowia, utwardzono ulice, wybudowano nowe drogi, położono chodniki, uporządkowano place, oświetlono ulice i drogi. Posadzono wiele krzewów oraz drzew na brdowskim rynku i przy brzegu Jeziora Brdowskiego. Mieszkańcy Brdowa i całej gromady podejmowali wiele prac społecznych, by poprawić jakość życia. Nie wszystkie plany udało się jednak zrealizować. Nie wybudowano domu nauczyciela ani zakładu pracy. Efekty działania GrRN w Brdowie są widoczne po dziś dzień. Szczerłość budżetu gromady sprawiła, że nie wszystkie oczekiwania mieszkańców gromady udało się zrealizować.

ACTIVITIES OF THE NATIONAL COUNCIL IN BRDÓW FOR THE ECONOMIC AND CULTURAL DEVELOPMENT OF BRDÓW IN THE YEARS 1954-1971

Keywords: district national council, Brdów, economy, culture, investments, councillors

The District National Council in Brdów operated in the years 1954-1971. At that time, a number of economic and cultural investments were carried out in the district, which influenced the lives of the inhabitants. Thanks to the action of the authorities and councilors of the District National Council in Brdów, among others for example: a health center, streets were paved, new roads were built, pavements were laid, squares were tidied up, streets and roads were illuminated. Many shrubs and trees were planted on the Brdów market and by the shore of Lake Brdowskie. The inhabitants of Brdów and the entire community undertook a lot of social work to improve the quality of life. However, not all plans were realized. Neither a teacher's house nor a workplace were built. The effects of GrRN in Brdów are visible to this day. Due to the small budget of the community, not all expectations of the community's residents were met.

¹⁹⁸ D. Racinowski, *Działania Gromadzkiej...*, s. 167.

Bibliografia:

Źródła:

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie.
Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie.
Protokoły Gromadzkiej Rady Narodowej 1954-1971.

Źródła drukowane:

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 roku, (Dz.U. 1952 nr 33 poz. 232).

Ustawa z dnia 25 września 1954 roku o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, (Dz.U. 1954, nr 43, poz. 191).

Ustawa z dnia 22 marca 1957 roku o zmianie ustawy o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, (Dz. U. 1957, nr 17, poz. 87).

Ustawa z dnia 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych, (Dz.U. 1972, nr 49, poz. 31).

Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1954 roku w sprawie prac przygotowawczych do powołania gromadzkich rad narodowych (M.P., 1954, nr A-22, poz. 354).

Uchwała nr 854 Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1954 roku w sprawie określenia zadań gromadzkiej rady narodowej i jej prezydium w zakresie gospodarki finansowej, (M.P., 1954, nr 118, poz. 1673).

Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1954 roku o przedstawicielach gromadzkiej rady narodowej oraz o zebraniach wiejskich, (M.P. 1954, nr 118, poz. 1663).

Uchwała nr 24/54 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 5 października 1954 roku w sprawie podziału na nowe gromady powiatu kolskiego, (Dz.U. Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu 1954, nr 20, poz. 100).

Uchwała nr 19/61 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z dnia 28 września 1961 roku w sprawie zniesienia i utworzenia niektórych gromad w województwie poznańskim, (Dz.U. Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu 1961, nr 12, poz. 97).

Opracowania:

Izdebski H. (2001), *Historia administracji*, Warszawa

Kwaśniewski J.Ł. (2014), *Kształtowanie się modelu samorządu terytorialnego po przełomie 1989 roku*, „Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea”, t. IV

Łączkowski W. (1961), *Budżety gromadzkich rad narodowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 23, z. 4

Malec J., Malec D. (2003), *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków

Mujta J.S. (1995), *Gmina Babiak. Przeszłość i teraźniejszość*, Babiak

Racinowski D. (2017), *Działania Gromadzkiej Rady Narodowej w Brdowie na rzecz oświaty w latach 1954-1971*, „Polonia Maior Orientalis”, T. IV

Suchodolski B. (2013), *Zarys historii administracji samorządowej w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie”, nr 96